

21 september 2021

Port Betaald

Assen e.o.
Fryslân
Groningen
Emmen

HUMANISTISCH VERBOND

75 JAAR
VRIJ DENKEN

75 JAAR
SAMEN LEVEN

Dat neigt naar humanisme!

De SCHAKEL, waarin opgenomen Hugroniek, is het ledenblad van de afdelingen Fryslân, Groningen en Assen e.o. van het Humanistisch Verbond.

De Schakel verschijnt 4 x per jaar.

de komende nummers:

10 december 2021 deadline 19-11-21

4 maart 2022 deadline 11-2-2022

10 juni 2022 deadline 19-5-2022

9 september 2022 deadline 12-8-22

REDACTIEADRES SCHAKEL

Baukje Scheppink
Vijzelstraat 8, 8911 EW Leeuwarden
baukje.scheppink@gmail.com
0511-477083

WEBMASTERS

Groningen Donald Elsas

delsas@xs4all.nl

Assen e.o. Henk van der Zijden

henkvanderzijden@outlook.com

Fryslân Marco Seepma

communicatie@hvfryslan.nl

Meer adressen en contactpersonen achter in de Schakel.

Een ander e-mailadres?

Geef het ook door aan het Landelijk Bureau, leden@humanistischverbond.nl, dan komen de e-mails - ook die van de afdelingen - in het vervolg op het goede adres terecht.

Bij de foto's in deze Schakel

De foto's en illustraties in deze Schakel zijn van de auteurs, gepubliceerd met toestemming van de maker of de Creative Commons licentie. Het gedicht van Jeroen van Merwijk is gepubliceerd met de toestemming van de familie.

POSTADRESSEN EN SECRETARIATEN

Adreswijzigingen en opzeggingen naar:

Landelijke ledenadministratie
Humanistisch Verbond, Postbus 75490,
1070 AL Amsterdam 020-5219000
leden@humanistischverbond.nl

Groningen

Humanistisch Centrum
W.A. Scholtenstraat 2, 9712 KW Groningen
Ieke Verveld, secretaris
secr.hvgron@gmail.com
Donaties: Penningmeester HV afd. Groningen
NL 69 TRIO 0391 04 29 47
Stichting Huisvesting HV Groningen
NL10 INGB 0004 1988 73

Fryslân

Postbus 2502, 8901 AA Leeuwarden
secretariaat@hvfryslan.nl
Marjoleine Beers, secretaris en ledenadm.
Facebook: Humanistisch Verbond Fryslân

Assen e.o.

Het Humanistisch Verbond afdeling Assen e.o. actief in Assen, Hoozevee, Meppel, Steenwijk en de omliggende gebieden. Sommige activiteiten worden samen met de afdeling Groningen georganiseerd. Aankondigingen daarvan zijn te vinden op zowel de website van Groningen als die van Assen.

Pottenbakkerstraat 49, 9403 VX Assen
secr.hvassen@gmail.com
Fieneke Stronkhorst, secretaris
Facebook: Humanistisch Verbond Assen

Website

Heeft u al ontdekt dat er op onze landelijke website onder evenementen een pagina "wandelingen" staat?
<https://www.humanistischverbond.nl/laat-je-inspireren/wandelen/>

AGENDA NOORD

datum	afdeling	activiteit		pagina
donderdag 9 september 2021	Fryslân	Filosofiecafé	Tresoar, Leeuwarden	38
zaterdag 11 september 2021	Groningen	Jubileumdag	Renaissancehumanisme	26
dinsdag 14 september 2021	Assen e.o.	HV café		9
woensdag 22 september 2021	Groningen	Cursus	Mens zijn in de 21ste eeuw	24
zondag 26 september 2021	Groningen	lezing	De structuur van samenwerken	21
zondag 26 september 2021	Assen e.o.	Wandeling		10
woensdag 29 september 2021	Groningen	Cursus	Mens zijn in de 21ste eeuw	24
zaterdag 2 oktober 2021	Groningen	Verdiepingsdag	Goed leven, goede dood	
zondag 3 oktober 2021	Fryslân	Filosofie	Tussen hoop en vrees	42
zondag 3 oktober 2021	Groningen	Cursus	Kennismaken met humanisme	25
woensdag 6 oktober 2021	Groningen	Cursus	Mens zijn in de 21ste eeuw	24
donderdag 7 oktober 2021	Fryslân	Filosofiecafé	Tresoar, Leeuwarden	38
vrijdag 8 oktober	Assen e.o.	lezing	Wat betekent digitalisering voor de	15
zondag 10 oktober 2021	Veendam	Cursus	Kennismaken met humanisme	25
dinsdag 12 oktober 2021	Assen e.o.	HV café		9
woensdag 13 oktober 2021	Groningen	Cursus	Mens zijn in de 21ste eeuw	24
zondag 24 oktober 2021	Groningen	Lezing	Marjo van Bergen	
zondag 31 oktober 2021	Assen e.o.	Wandeling		10
zondag 31 oktober 2021	Appingedam	Cursus	Kennismaken met humanisme	25
dinsdag 9 november 2021	Assen e.o.	Actieve bijeenkomst	Viering 75 jaar HV en Humanitas	19
dinsdag 9 november 2021	Assen e.o.	HV café		9
zondag 14 november 2021	Groningen	Wandeling		23
zondag 14 november 2021	Fryslân	Filosofie	Omgaan met het onmeetbare	43
donderdag 18 november 2021	Fryslân	Filosofiecafé	Tresoar, Leeuwarden	39
zondag 21 november 2021	Assen e.o.	Wandeling		10
zondag 28 november 2021	Assen e.o.	Verdiepingsdag		10
donderdag 9 december 2021	Fryslân	Filosofiecafé	Tresoar, Leeuwarden	43
zondag 12 december 2021	Groningen	Wandeling		23
zondag 12 december	Fryslân	Filosofie	Opvoeding, onderwijs, wetenschap	41
zondag 19 december 2021	Groningen	Midwinterviering	Mens zijn in de 21ste eeuw	24
zondag 19 december 2021	Assen e.o.	Wandeling		10
dinsdag 14 december 2021	Assen e.o.	HV café		9
zondag 9 januari 2022	Fryslân	Filosofie	Milieuproblematiek	43
zondag 13 februari 2022	Fryslân	Filosofie	Politiek, complottheorieën, populisme	44
zondag 13 maart 2022	Fryslân	Filosofie	Spinoza	44

* palavers Leeuwarden: informatie bij Jan Wijbenga voorzitter@hvfryslan.nl

Alle data en activiteiten uiteraard onder voorbehoud van Corona-ontwikkelingen en -beperkingen.

75 jaar Humanistisch Verbond in 2021

GOED LEVEN, GOEDE DOOD

Verdiepingsdag

28 november in Assen

Praten over de dood is onderdeel van levenskunst

Wat betekent een goed leven voor jou? Hoe kijk je naar de dood? En hoe kan je het gesprek daarover aangaan met een ander? Tijdens de verdiepingsdag 'Goed leven, goede dood' op 28 november in Assen ga je samen met andere deelnemers op zoek naar je omgang met de dood. De dag wordt begeleid door lifecoach en reflectiebegeleider Roland Gerritsen: "Door een onderzoekende houding en door erover te praten, vind je je eigen antwoorden over wat je, vanuit dit perspectief, een goed leven vindt."

Tijdens de verdiepingsdag onderzoeken deelnemers de gevoelens die de dood ongemakkelijk maken. Ook wordt er geoefend hoe je het gesprek over de dood kunt aangaan met een ander. Roland Gerritsen: "Op deze dag onderzoek je je levensvisie en hoe je kijkt naar de dood. Wat je wilt, en juist niet wilt. Welke overtuigingen en emoties spelen een rol? Inzichten van

hedendaagse filosofen als Joep Dohmen, Christa Anbeek en Irvin Yalom helpen je daarbij, maar de belangrijkste bron van wijsheid ben je zelf.”

Gespreksleider Roland Gerritsen studeerde Humanistiek, heeft lang gewerkt als humanistisch raadsman en begeleidt mensen bij keuzes in het leven. Hij spreekt in zijn werk vaak met mensen over zingevingvragen. “Een belangrijke inspiratiebron is voor mij Montaigne, die zich oefende in het nadenken over de dood als onderdeel van levenskunst: 'We moeten de dood zijn vreemdheid ontnemen, ons vertrouwd met hem maken, aan hem wennen.'”

Enkele reacties van deelnemers uit eerdere edities:

“De dag heeft mij kracht en moed gegeven, waarvoor veel dank.”

“Mooie mix van informatie en interactie. Het was ook verrijkend om te vernemen hoe anderen zich relateren aan dit onderwerp.”

“Interessant om de connectie te horen van verschillende filosofen naar het thema van deze dag.”

“Ik had verwacht dat het veel over euthanasie zou gaan, maar gelukkig was

Roland Gerritsen: “Nadenken over de dood is onderdeel van levenskunst.”

de insteek heel anders.”

“Ik hoopte vooraf dat deze dag iets van mijn angsten zou wegnemen. Dat is gelukt. Wat mij daarbij het meeste heeft geholpen, zijn de oefeningen.”

“Vertrouwde en veilige sfeer.”

Praktisch

De **verdiepingsdag in Assen wordt gegeven op zondag 28 november**, van 10:00 – 16:00, in het Duurzaamheidscentrum, Bosrand 2, Assen. Kom je met de auto, dan kun je parkeren op het parkeerterrein Stadsbroek (navigatie: Stadsbroek 11A). Of pak de bus: neem op station Assen lijn 20 richting Meppel, uitstappen bij halte Stadsbroek. Vanuit de halte is het ongeveer 10 minuten lopen via parkeerterrein Stadsbroek. Met de fiets ben je er ook zo: rijd vanuit het centrum vanaf de Hoofdlaan de Bosrand op.

Prijs

Kosten voor deze verdiepingsdag: € 50 (leden) of € 25 (leden extra korting), inclusief koffie/thee en een vegetarische lunch. Ben je student of heb je (nu) een laag inkomen, dan kun je gebruik maken van het extra kortingstarief.

Meer informatie en aanmelden

Kijk voor meer informatie over het programma en om je aan te melden op www.humanistischverbond.nl/assen

HV afdeling Assen e.o. **VAN HET BESTUUR**

In 2018 bestond onze afdeling van het Humanistisch Verbond 70 jaar.

Dat hebben wij op een mooie, inhoudelijke en sfeervolle manier met elkaar gevierd.

Het **Humanistisch Verbond** (HV) werd **opgericht** in februari **1946** als reactie op het 'geestelijk nihilisme' - dat mede had geleid tot de verschrikkingen van de Tweede Wereldoorlog - en de achterstelling van ongodsdienstigen in Nederland. Dit jaar bestaat het HV dus 75 jaar en dat gaat gevierd worden. Dit in het land onder regie van HV Amsterdam, maar ook wij zijn drukdoende met de voorbereiding van een bijeenkomst op 9 november, samen met Humanitas.

Het Humanistisch Verbond wil een inspiratiebron en ontmoetingsplaats zijn voor leden en belangstellenden, daarom hebben wij voor de komende maanden opnieuw een paar interessante bijeenkomsten op het programma staan. We hopen velen van u dan weer te ontmoeten.

Op 8 juli jl. hebben wij een bestuursdag belegd. We hebben ons de vraag gesteld: Hoe gaat het nu met de afdeling, wat willen we de komende jaren bereiken en welke thema's zijn belangrijk.

Ontmoeting

Volgens een artikel van het RIVM blijkt dat een kwart van de Nederlanders het spannend vindt om weer samen te komen in verband met corona.

Daarom kunnen we niet genoeg benadrukken hoe fijn het was om elkaar op 22 juni toch weer fysiek ontmoet te hebben.

De jongen, de mol, de vos en het paard **BOEKENTIP**

geschreven door Charlie Mackesy.

De titel van dit boek, heb ik al diverse keren onder ogen gehad en ik had de indruk, dat het een filosofisch getint boek voor volwassenen was.... maar dat pakte iets anders uit!

Het gaat over een jongen, die door de wildernis reist (symbool voor het leven) en onderweg vriendschap sluit met een mol, een vos en een paard. Ze voeren gesprekken, o.a. over verdriet, angst en pijn en ze komen tot de conclusie dat die

minder zwaar wegen, als je samen bent.

Het zijn eigenlijk maar heel korte situatieschetsen, waarvan je -als je "volwassen" bent- weet dat het universele levenswijsheden zijn. Dit is waar het uiteindelijk om draait: vriendschap, liefde, vriendelijkheid, hoop, levenskunst.

Het is een boek dat je af en toe weer eens moet doorbladeren. Bij het lezen ervan, voel je je als het ware omarmd en getroost. Eigenlijk is het een boek voor 8 tot 80+!

Diverse teksten zou ik zó op een poster aan de wand willen hebben, b.v.:

*"Wat is jouw beste ontdekking?" vroeg de mol.

"Dat wie ik ben, genoeg is," zei de jongen.

*"Wat is het moedigste, dat je ooit hebt gezegd?" vroeg de jongen.

"Help," antwoordde het paard.

*"Wat lijkt jou de grootste tijdsverspilling?"

"Jezelf met anderen vergelijken," zei de mol.

Het boek is met liefde gemaakt: zowel de inhoud als het uiterlijk.

In Nederland kwam het voor het eerst in 2020 uit en het bereikte binnen een jaar 14 drukken! Arthur Japin zorgde voor de vertaling.

Het boek heeft weinig tekst, met de hand geschreven, en heeft zwart-witte en enkele gekleurde afbeeldingen. De illustraties lijken uit de losse pols getekend te zijn, soms niet meer dan een schets, bijna onaf, maar het is voldoende om de tekst te ondersteunen. Qua sfeer doen de tekeningen me af en toe denken aan Winnie de Poeh.

Het boek zit in een mooie boekband en de bladzijden (jammer genoeg ongenummerd) zijn van zeer stevig papier, en zijn dus goed bestand tegen kinderhanden. Geschikt om zelf te lezen vanaf 9 jaar.

Koop het voor je kind, kleinkind, buurkind, of voor die vriend(in) die wat troost nodig heeft. Of voor jezelf!

Het kan ook aanleiding zijn tot een gesprek. Ik wens ieder kind -klein, groot én volwassen- zo'n basis toe!

Etty de Boer

HV Afdeling Assen e.o. *Activiteitencommissie*

Humanistisch Café

Na een gedwongen stop van een aantal maanden kan deze activiteit weer hervat worden. Elke 2e dinsdag van de maand bent u van harte welkom in het "Humanistisch Café". De locatie is gewijzigd in Duurzaamheidscentrum Bosrand 2 9401 SL Assen.

Een ongedwongen bijeenkomst in klein verband aan de koffietafel. Gewoon even gezellig bijpraten in een ontspannen sfeer en daarna praten over een actueel onderwerp, u kunt dat zelf inbrengen. Een krantenknipsel bijvoorbeeld kan al aanleiding zijn voor een gesprek. Ook potentiële HV-leden en belangstellenden zijn welkom.

De opstelling in het café is overeenkomstig de coronavoorschriften. **Vanwege deze voorschriften is het verplicht dat u zich van tevoren aanmeldt**, bovendien wil het Duurzaamheidscentrum uiterlijk de vrijdag voor de bijeenkomst het bezoekersaantal weten. Daarom is aanmelding uiterlijk voor 12.00 uur op de vrijdagmorgen voor de 2^e dinsdag van de maand noodzakelijk. Aanmelding op het mailadres hvassen-activiteiten@outlook.com.

Aanvang 10.30 uur, einde omstreeks 12.15 uur

Eerstvolgende data:

14 september, 12 oktober, 9 november en 14 december. Aanmelding zie hierboven.

Bereikbaarheid:

Komt u met de fiets vanuit het centrum, dan vanaf de Hoofdlaan links het fietspad op (Bosrand)

Met de auto kunt u parkeren op het parkeerterrein Stadsbroek. Op Stadsbroek links aanhouden en aan het einde de auto parkeren. Vandaar is het nog ongeveer 200 meter lopen. Navigatieadres: Stadsbroek 11 A, 9405 Assen.

Wandelingen

De wandelingen zijn alweer een aantal maanden geleden van start gegaan. De 1,5 meter dient nog wel in acht te worden genomen.

Aanmelden vooraf is niet verplicht maar wordt wel erg op prijs gesteld. Opgave kan tot uur voor vertrek van de wandeling. Een uur voor de wandeling controleert

de organisator zijn/haar mailbox. Vooral bij twijfel vanwege weersomstandigheden, kunt u zekerheidshalve voor vertrek even mailen of bellen met degene die de wandeling organiseert.

De wandelingen vinden meestal plaats op de laatste zondag van de maand. Wilt u ook een keer een wandeling organiseren in de periode van januari tot en met juni 2022, dan horen we dat graag van u.

Zondag 26 september

Vertrekpunt: Theehuis "Natuurplaats Noordsche Veld Donderseweg 22 Norg

Aanvang:10.30

Afstand: ongeveer 6 kilometer

Organisatie: Lineke van der Burg 0592 543922 avdburg@simpc.nl

Bijzonderheden: Na de wandeling koffie/thee bij het theehuis indien geopend en anders in Norg.

Zondag 31 oktober

Vertrekpunt: Olle Hullenweg, Elp, zie onderstaande link

Aanvang:10.30

Afstand: ongeveer 6 kilometer

Organisatie: Carla de Vogel c.vogeltje@gmail.com 06 28101854

Bijzonderheden: na afloop koffie drinken in de Koekoekshof Elp
<https://www.staatsbosbeheer.nl/routes/hart-van-drenthe/wandelroute-wolvenspoor>

Zondag 21 november

Vertrekpunt: Boomkroonpad

Steenhopenweg 4, 9533 PN

Drouwen. Verzamelen op pleintje direct voor ingang van de winkel van Staatsbosbeheer.

Aanvang:10.30

Afstand: Keuze uit 3, 5, 7 en 9 kilometer wordt ter plekke bepaald

Organisatie:Wim Roeleveld. s.v.p.

opgeven via zijn mobiel 06

51322851 of roeleveld.wim@gmail.com

Bijzonderheden: Het boomkroonpad(wandelen tussen de toppen van de bomen) wordt niet gelopen.

Zondag 19 december Tonckensbos en Landgoed Willemsveen

Aanvang 10.30 uur

Vertrekpunt: Parkeerplaats Koelenweg Huis ter Heide. Vanaf Norgervaart Koelenweg in rijden over Koelenbrug. Na ongeveer 200 meter is de(verharde) parkeerplaats links van de weg. De Koelenweg is met ingang van september alleen via de Norgervaart bereikbaar.

Afstand: 4,2 en 2,8 totaal 7 kilometer

Bijzonderheden: De wandeling in het Tonckesbos is 4,2 kilometer, maar wordt verlengd met een wandeling op het ernaast gelegen landgoed Willemsveen van 2,8 kilometer. Meer informatie over dit gebied kunt u vinden op internet.

Zoekterm: Tonckensbos en Landgoed Willemsveen.

Organisatie: Jan Kolkman 0592 413291 06 30888726 anjankolkman@gmail.com

Na afloop zal er overlegd worden waar er koffie/thee kan worden gedronken.

Alle activiteiten kunt u ook vinden op onze HV-website. Als u **Toon op Google** klikt, ziet u over het algemeen de locatie en de route.

Eten met gespreksstof

Met de huidige afstandsverplichting van 1,5 meter is het in het algemeen niet mogelijk om deze activiteit binnenshuis te organiseren met een groep. Daarom kan deze activiteit voorlopig niet doorgaan.

De activiteitencommissie: Wim Roeleveld 0599-234497/06-51322851

roeleveld.wim@gmail.com

Jan Kolkman 0592-413291

anjankolkman@gmail.com

GAAN WAAR DE MILITAIREN GAAN

*Zo luidde de titel van de lezing van **Wiebe Arts** op 22 juni jl. in het Duurzaamheidscentrum Assen, waar de HV-leden voor het eerst sinds de Covid-pandemie weer fysiek bijeen waren. Na een overheerlijke maaltijd (complimenten aan de mensen van het Duurzaamheidscentrum!) sprak Arts enthousiast over zijn werk als humanistisch geestelijk verzorger (HGV) bij defensie. Met voorbeelden en plaatjes maakte hij heel concreet wat zijn werk inhoudt. Duidelijk werd dat “Gaan waar de militairen gaan” ook de rode draad van zijn werk bij defensie is.*

Arts startte de lezing met een overzicht van zijn eigen loopbaan en hoe hij bij defensie terecht is gekomen. Hij werkt nu in de kazerne in Assen bij de opleidingseenheid. Daarna toonde hij ons een film van defensie, met als titel: *“Omdat je leven betekenis heeft”*. Deze film gaf een helder beeld van de taken van een geestelijk verzorger bij defensie. Alle geloofsovertuigingen hebben geestelijk verzorgers bij defensie en (pas) sinds 1964 werken er (38) HV'ers. Alhoewel alle geestelijke verzorgers vanuit verschillende perspectieven en gedachtegoeden werken, streeft men allemaal naar *“eenheid in verscheidenheid”* volgens de film.

De HGV'er voert een breed scala aan activiteiten uit:

- professioneel medemens zijn (met de nadruk op professioneel);
- representeren van het seculiere deel van de krijgsmacht (40%);
- menselijke solidariteit en menselijke waardigheid stimuleren;
- autonomie en zelfontplooiing stimuleren;
- scholing/vorming (ook voor HGV'ers zelf);
- militairen helpen alternatieven te vinden;
- reflecteren op individueel maar ook op organisatieniveau: de geestelijke verzorgers zijn de thermometer in de organisatie;
- speciale aandacht schenken aan LHBTI binnen de krijgsmacht. Kernwoorden hierbij zijn inclusiviteit en diversiteit: humanisten zijn niet exclusief.

Het gaat er vooral om dat HGV'ers veiligheid bieden, daar waar veel onveilig is. Door dáár te zijn waar de militairen zijn, maken geestelijk verzorgers deel uit van het verhaal. Zo zijn ze de laagdrempelige steun in de rug voor militair en thuisfront. *“Je werkt bij een organisatie die het mandaat heeft om geweld uit te oefenen, maar je moet tegelijkertijd humanistische waarden uitdragen”*.

Arts vertelde over een aantal dilemma's waarmee militairen worden geconfronteerd en hoe zij omgaan met ingrijpende of schokkende ervaringen. Wat

Ceremonies

Er zijn veel ceremonies bij defensie. De HGV'er wordt vaak gevraagd bij overlijdens want Arts is ook humanistisch uitvaartbegeleider. Het meest indrukwekkende dit afgelopen jaar was voor Arts een afscheidsceremonie in Heerde, waar veel covid-doden waren en waar de militairen belangrijke ondersteuning hebben gegeven. Maar een HGV'er is ook aanwezig bij de 'Bloemengroet', als de familie een jaar na het overlijden van een militair bijeenkomen bij het graf. Een heel andere taak van een HGV'er is bijvoorbeeld een verhaal houden bij het monument van Auschwitz. Kortom, vakkennis van rituelen en ceremonies is voor de HGV'er een must.

Knelpuntensignalering en advisering (SMT – Sociaal Medisch Team)

Bij dit punt gaat het volgens Arts vooral om de moraliteit van de organisatie en de sociale veiligheid. In dit kader gaat het ook om vragen hoe omgegaan wordt met LHGBTI binnen de krijgsmacht. Het betekent voor de HGV'er vooral luisteren en het ambtsgeheim bewaken.

Vorming/lessen

In kasteel Beukbergen worden door de HGV'er bijeenkomsten georganiseerd met de militairen voor ze op missie gaan. De belangrijkste boodschap die Arts dan voor de mannen en vrouwen heeft is: *“We helpen je trouw aan jezelf te blijven bij een organisatie die het uiterste van je vraagt”*. Door verschillende werkvormen bereidt hij de mensen voor op wat hen te wachten staat. De activiteiten kunnen heel divers zijn:

- een overlever van Bergen-Belsen die een groep militairen in Westerbork toespreekt;
- Arts zelf, die als historicus een groep militairen rondleidt in Erbil (Iran) en hun de mooie kanten laat zien van de 'vijand'.

LASTIGHEDEN

Arts gaf aan dat het niet altijd makkelijk is om zijn werk goed te doen bij de krijgsmacht. Het werken in een hiërarchie betekent laveren in een masculiene omgeving met allemaal 'baasjes'. Hoe krijg je iets voor elkaar als je zelf niet in de hiërarchische lijn opereert? En het ambtsgeheim is soms ook knap lastig. Het leger is net een groot dorp. Iedereen weet het maar je mag als arts of als HGV'er er niets over zeggen. Dit betekent voor Arts heel veel nadenken, want als HGV'er ben je er voor iedereen. Daarnaast is het als HGV'er belangrijk om ook goed voor je eigen geestelijke gezondheid te zorgen. Dat is iets wat Arts wel heel bewust op moet zoeken op de thuisbasis want op missie gaat het makkelijker.

De meeste problemen ontstaan in de krijgsmacht door ontsporend groepsgedrag en slechte leiding. Door veel te praten met iedereen (van hoog tot laag) probeert Arts te realiseren dat militairen ambassadeurs kunnen worden voor medemenselijkheid.

brengt de soms maandenlange scheiding van familie en vrienden teweeg? Krijgt de mens onder het uniform genoeg mogelijkheden om zichzelf te zijn en te blijven? Om hier achter te komen gaat Arts vooral veel in gesprek met de militairen. Veel met ze praten, doorvragen, en aangeven: *“Het is niet raar dat...”*. Vooral ook door het doorvragen probeert Arts de mensen weer in contact met zichzelf laten komen. En ook veel aandacht besteden aan de thuissituatie is belangrijk. *“In dienst ben je tijdelijk; je familie is er altijd”*, aldus Arts.

Arts heeft dit parkeerbord bij zijn deur hangen, dat aangeeft: even pauzeren en bijkomen in een veilige omgeving. Fysieke veiligheid kan hij niet garanderen; wel vertrouwen (ambtsgeheim).

Arts deelde zijn werkzaamheden in zes hoofdtaken in:

Presentie

Je moet als geestelijk verzorger zichtbaar zijn: gaan waar de militairen gaan. Als je ergens bent, kom je vanzelf in gesprek. Deze insteek zorgt ervoor dat de gesprekken op de meest vreemde plekken plaatsvinden: bij de snackcar ('smalltalk bij de frikandel') of in het buitenland op een militaire basis met te kleine bedden ('smalltalk op een small bed'). Maar ook deelt Arts chocomel en stroopwafels uit om half zes s'ochtends bij de Baggelhuizenplas aan een groep militairen die een zware nachtelijke mars achter de rug hebben.

Een geestelijk verzorger heeft geopolitieke vakkennis nodig om de context goed te kunnen duiden. Maar daarnaast is vooral ook een goede fysieke conditie van belang omdat je – net als de militairen zelf – in lastige omstandigheden terecht komt waarin je als HGV'er je werk moet doen.

Persoonlijk contact en ondersteuning

Arts geeft aan dat er heel veel variëteit qua vraagstukken bij hem langs komt. Soms kiest hij ervoor om bezinningsbijeenkomsten te houden, zodat militairen samen kunnen komen en met elkaar kunnen reflecteren op wat er gebeurd is. Soms gaat het om gesprekken zodat de militairen tijdens hun zware werkweek eens totaal andere woorden horen over vrouw, kinderen, partners. Op andere momenten kiest Arts voor de insteek van ontspanning door te sporten bijvoorbeeld. Binnen defensie een groot netwerk hebben en weten 'hoe de hazen lopen' om dingen te organiseren is van groot belang voor een HGV'er.

Rituelen

Defensie is totaal geritualiseerd, aldus Arts. Dat betekent soms ook rituelen zoals kaarsjes aansteken. Opvallend is dat er bij dit soort rituelen veel deelname van orthodoxe jongeren is. Voor hen voelt de HGV'er veilig(er) want van de defensie dominee horen ze een ander verhaal dan thuis.

Wendbaar en flexibel zijn, zijn bij deze taak belangrijkste eigenschappen voor de HGV'er.

Er vallen best wel wat vragen te stellen over de aanwezigheid en taakinvulling van HGV'ers bij defensie. Arts had mooie stellingen bedacht waar na de pauze enthousiast over gediscussieerd werd. Ik sluit ze bij, zodat u er ook thuis over na kunt denken.

STELLINGEN

- **Humanisten hebben niets te zoeken bij de geweldsorganisatie Defensie.**
- **Ambtsgeheim staat haaks op adviesrol.**
- **Bezinningsbijeenkomsten houden is kerkje spelen.**
- **Geestelijke Verzorging moet beter beschikbaar zijn in de samenleving.**

Margreet Riemersma

8 oktober 2021 De Drentse Zaak 19.45-22.00 uur

WAT BETEKENT DIGITALISERING VOOR DE DEMOCRATIE?

Tsjalling Swierstra

Hoogleraar techniekfilosofie aan de Universiteit van Maastricht.

Het thema 'democratie' is van bijzonder belang voor het humanisme, omdat democratie opgevat kan worden als het politieke systeem dat het humanistische vertrouwen in de collectieve Rede institutionaliseert. In mijn lezing behandel ik de invloed van de digitalisering op de democratie. De moderne democratie is niet los te zien van de moderne technologie, zoals die tot ontwikkeling kwam sinds de industriële revolutie. Zo is er bijvoorbeeld geen moderne massademocratie zonder moderne massacommunicatie middelen, zoals krant, radio en televisie. Met de komst van nieuwe digitale technieken zoals Twitter, Big Data en elektronisch stemmen, zal het karakter van de democratie weer veranderen. In mijn lezing behandel ik eerst wat democratie is en welke digitale technieken momenteel steeds belangrijker worden in het democratische proces, om vervolgens een aantal kansen en bedreigingen te inventariseren. In de discussie met de zaal kunnen we die dan bespreken en aanvullen, waarbij ook de vraag aan de orde kan komen: hoe kunnen we de technische ontwikkelingen zo sturen dat de democratie erdoor wordt versterkt in plaats van verzwakt.

Opgeven bij secr.hvassen@gmail.com 0592-34 27 20/06-21 36 32 23

SAMEN OP WEG NAAR EEN DUURZAMER SAMENLEVING MET ENERGIE VAN ONS

(Energiecoöperatie Duurzaam Assen)

Bram Busstra, vrijwilliger bij de Energiecoöperatie Duurzaam Assen (EdA), vertelde op 11 mei jl. tijdens een ZOOM-bijeenkomst over de weg naar een duurzamer samenleving. Hij begon zijn lezing met een uitleg over de principes waarop de coöperatie is gebaseerd. Deze principes (1) sluiten heel mooi aan bij het humanistisch gedachtegoed:

- open en vrijwillig lidmaatschap
- democratische controle door de leden
- economische participatie van de leden
- autonomie en onafhankelijkheid
- onderwijs, vorming en informatieverstrekking
- samenwerking tussen coöperaties
- engagement voor de gemeenschap.

In Drenthe zijn de initiatieven die te maken hebben met energietransitie, zoals die van de EdA, verenigd in de Drentse KEI (Koepel Energie Initiatieven). De KEI geeft advies, ondersteuning en deelt kennis over energie besparen, lokaal duurzame energie opwekken en over het starten van een duurzame energiecoöperatie. De KEI ondersteunt de EdA bij de administratie en juridische 'rompslomp'. De regels en wetten achter energietransitie is namelijk erg ingewikkeld en zijn nog niet aangepast aan de dagelijkse praktijk waarin mensen, wijken of coöperaties zelf energieprojecten willen ontwikkelen. Dat maakt dat mensen nogal terughoudend zijn om concreet een project van de grond te trekken.

De EdA heeft doorgezet en men heeft heldere ambities geformuleerd: men streeft naar minimaal 50% lokaal eigendom voor energieopwekking (denk aan zonnepanelen, windmolens, etc.), met daarbij nadruk op ecologische inpassing en versterking van de groenstructuur. Projecten moeten een educatieve waarde hebben en voor en door Assen worden ontwikkeld met een sterke bewonersinput. En men wil een energietuin realiseren op Assen-Zuid.

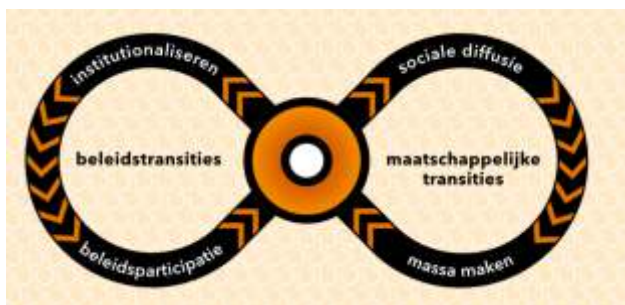

In Assen heeft de EdA 108 leden en men is op maar liefst 14 locaties in Assen bezig met energieprojecten, zoals: 'zon op bedrijfsdaken' (zonnepanelen op warenhuis

Van der Veen), ondersteuning energie-uitwisseling tussen 136 huizen in Houtwijk en het realiseren van een Asser aanpak bij de aanleg van zonneparken.

De lezing van Bram Busstra sloot aan op de vorige lezing van Jelleke de Nooy over de TransitieMotor. Op hun website staat: *“De TransitieMotor (2) streeft ernaar dat in Nederland de 'wissel' wordt omgezet naar een ecologisch duurzame en sociaal rechtvaardige samenleving. De TransitieMotor werkt volgens een transitie­model (zie plaatje hieronder 3). Transities vinden plaats middels een mechanisme, waarbij een nieuwe beweging groeit in de samenleving (door 'sociale diffusie' en 'massa maken'). Tegelijkertijd groeit verbinding met het beleid door 'institutionalisering', bijv. door wetten en regels middels de politiek. En door slimme 'beleids­participatie' m.b.v. dappere ambtenaren. Deze vier onderdelen noemen wij de vier functies van de TransitieMotor”.*

De drive van de EdA is, net zoals bij de Transitie­motor, de gedachte dat we als mensheid anders moeten kijken naar de aarde en naar economische groei: we willen gaan van welvaart naar welzijn, naar een evenwichtige economie op de lange termijn die goed is voor mens en natuur.

De manier waarop de coöperatie dat doet is door samenwerken met de bestaande orde, hen uitdagen en de dialoog aangaan. Uitgangspunten zijn dat energie lokaal geproduceerd en geconsumeerd wordt en dat er lokaal geïnvesteerd wordt waardoor er lokaal maatschappelijke impact gecreëerd wordt. Men wil via projecten mensen motiveren en laten zien dat het echt anders kan.

Om het concreet te maken: iedereen ziet in het straatbeeld dat de Tesla eraan komt. In sommige wijken in Assen ziet Enexis dat het fout gaat omdat de stoppen doorslaan. Tegelijkertijd is er in Assen op 464 daken voldoende ruimte om er voor 120 hectare zonnepanelen op te leggen. Het is dus zeer de moeite waard om ondernemers enthousiast te maken. Belangrijk is dat ze er profijt van hebben maar met de huidige regelgeving is dat nog niet zo makkelijk te realiseren. De EdA is daarom bezig met de ontwikkeling van een zonnepark in Assen zuid, dat het verdienmodel is om lokaal energie te produceren en te consumeren.

Degene die de lezingen over **klimaatadaptatie** (Allard Roest), **de transitie-motor** (Nelleke de Nooy) en de **energiecoöperatie** hebben gevolgd, zullen ongetwijfeld denken aan een haakje naar het thema duurzaamheid in de humanistische canon. Duurzaamheid is in het humanistisch gedachtegoed een begrip dat niet alleen gaat over de verhouding van de mens tot de natuur maar ook over de duur (tijd), ten aanzien van de volgende generaties. Duurzame ontwikkeling is een ontwikkeling die voorziet in de behoeften van het heden zonder het vermogen in gevaar te brengen van toekomstige generaties om in hun eigen behoeften te voorzien.

In de canon staat dat enerzijds duurzame ontwikkeling een vanzelfsprekende waarde is voor humanisten. Vanuit eerbied voor al het leven gaat het welzijn van mensen elders en later de humanist evenzeer aan het hart als dat van mensen hier en nu. Anderzijds vraagt een duurzame ontwikkeling een verbreding van het blikveld. Ten eerste verdient niet alleen de mens morele consideratie, maar ook andere dieren en wellicht zelfs elk niet-menselijk organisme. Ten tweede gaat het bij toekomstige generaties niet alleen om eerbied jegens hen, maar ook om het besef dat alle generaties tezamen projecten en praktijken voortzetten waarvan de waarde het individuele leven overstijgt. Wat de mens tot mens maakt, is immers niet alleen dat hij een scheppend wezen is dat vanuit zichzelf waarde geeft, maar ook – en misschien vooral – dat hij voortbouwt en op de schouders staat van vorige generaties. Het voortzetten van die ontwikkeling, het streven naar een duurzame ontwikkeling, is daarom bij uitstek een humanistische waarde.

Niet alleen om de wereld humaner te houden voor toekomstige generaties en vanuit respect voor de natuur, maar ook vanuit zingeving voor onszelf. (4)

Energie van Ons is een prachtig initiatief om hier vorm aan te geven. Op de website <https://ecduurzaamassen.nl/> staan vijf mooie redenen om lid te worden van EdA. Ook als je niet meteen mee wilt of kunt doen, kan je ook ondersteunend lid worden van de coöperatie.

Margreet Riemersma, juni 2021

1 Internationale Coöperatieve Alliantie (ICA 1895, gewijzigd in 1995). Gebaseerd op de principes van de Rochdale coöperatie (1844)

2 <https://www.detransitiemotor.nl/>

3 <https://www.detransitiemotor.nl/4-proces-functies/>

4 <https://humanistischecanon.nl/venster/duurzaamheid-en-humanisme/>

Auteur van het venster over duurzaamheid: Prof. Dr. Marc Davidson

75 jaar vrijheid, **75 JAAR HUMANISME**

Op **9 november, vanaf 17.00 uur** hopen HV Assen e.o. en Humanitas Assen samen het 75-jarig bestaan van hun organisaties te vieren. Onze beide voorzitters -Mardjan Seighali en René Peters- zullen hierbij aanwezig zijn. Het Drenthe College -locatie Assen- stelt voor deze viering hun aula ter beschikking.

Doel van de bijeenkomst: onze leden en vrijwilligers bij elkaar brengen, gemeenschappelijkheid ervaren. Door samen te eten gaan we in een ontspannen sfeer met elkaar in gesprek over de waarden van beide organisaties in de samenleving van nu. De aanwezigen worden door het theaterbureau '*Kracht van Beleving*' uitgedaagd om mee te doen, na te denken en een inbreng te leveren om onze visie en acties voor de toekomst aan te scherpen.

Van het bestuur

HV AFDELING GRONINGEN

Vanmorgen 13 augustus hebben wij weer fysiek kunnen vergaderen in ons Humanistisch Centrum. Het was prettig om elkaar te zien en na afloop van de vergadering gelegenheid te hebben voor een persoonlijk gesprekje. Wat corona betreft zijn wij er helaas nog niet helemaal. In het Humanistisch Centrum moeten we nog steeds rekening houden met een aantal beperkingen. Zo mogen er voorlopig niet meer dan 19 à 20 personen bijeenkomen in onze ruimte. Voor de cursussen die wij gepland hebben is het geen probleem, voor de lezingen in september, oktober en november valt er mee te leven, maar voor de Jaarvergadering die gepland staat op 19 september as vinden wij dat wel een probleem.

Een Jaarvergadering waar naast de vijf bestuursleden en de bestuursleden van de stichting huisvesting er slechts ruimte is voor een tiental leden, vinden wij geen goede zaak. Wij gaan ervan uit dat de situatie in het voorjaar van 2022 zodanig is, dat wij weer met meer personen kunnen vergaderen in het HC. Wij hebben dan ook besloten de Jaarvergadering op 19 september te annuleren. In het voorjaar van 2022 beleggen wij een Ledenvergadering waarin de jaren 2020 en 2021 beide op de agenda komen te staan.

Wat voor dit moment interessant is: de Kascommissie heeft de jaarrekening 2020 goedgekeurd en het bestuur heeft de begroting voor 2022 vastgesteld.

Ook vermeldenswaard is dat Martijn van Loon ons, zeer tot onze spijt, als bestuurslid heeft verlaten. Hij is inmiddels vader geworden van Thomas en heeft zijn handen vol, in combinatie met zijn drukke werkzaamheden. Het goede bericht is dat wij erin zijn geslaagd een vervanger voor Martijn te vinden. Welmer Boiten heeft al aan een aantal bestuursvergaderingen deelgenomen en in de komende ledenvergadering zullen wij hem voordragen als bestuurslid. Welmer neemt een ruime ervaring als actief lid van de Jonge Humanisten mee en – ook niet te versmaden – deskundigheid op het gebied van ict en social media.

Over de geplande cursussen vindt u elders in deze Schakel meer informatie. Het is ons bekend dat de prijs van de cursussen voor sommige leden een bezwaar is. Wij bieden als afdeling een reductie aan van 25%. Het werkt zo: Als u zich aanmeldt dient u het volle bedrag te betalen. Vervolgens kunt u via secre.hvgron@gmail.com laten weten dat u in aanmerking wenst te komen voor die reductie. Dan ontvangt u dat bedrag van onze penningmeester.

Ook over de dag gewijd aan het renaissance humanisme vindt u meer informatie in deze Schakel. Wat de lezingen betreft zullen wij u door middel van een nieuwsbrief nader informeren.

We hopen op een mooie herfst met interessante bijeenkomsten.
Namens het bestuur van HV afdeling Groningen.

Ieke Verveld, secretaris.

Groningen ZONDAGMIDDAGLEZING

Humanistisch Centrum, W.A. Scholtenstraat 2, Groningen
26 september 2021, aanvang: 14:00

De structuur van 'samenwerken'

Hoe evolutietheorie en speltheorie elkaar vonden

Donald Elsas, socioloog

De speltheorie is vooral ontwikkeld bij RAND, een in 1948 opgerichte denktank in Californië.

De instelling, waarin overheid, universiteiten, bedrijven en particulieren samen komen, is primair bedoeld om een rationele basis te geven aan de oplossing van beleidsproblemen. De instelling hield zich voor een belangrijk deel bezig met besluitvormingsvraagstukken rond internationale veiligheid. De lijst met Nobelprijswinnaars die waren betrokken bij de activiteiten van RAND is lang.

Speltheorie is een wiskundige theorie. John von Neumann, een beroemde wiskundige uit de afgelopen eeuw, ging zich na de periode waarin hij belangrijk had bijgedragen aan de theoretische natuurkunde en de zuivere wiskunde, bezighouden met de toegepaste wiskunde.

Von Neumann, de grondlegger van de speltheorie, hield zich vooral bezig met het 'nul-som-spel'. Daarin is geen ruimte voor samenwerking: wat de een wint, verliest de ander. Die interesse lag deels in de natuur van Von Neuman, een havik in de koude oorlog, maar ook een groot liefhebber van pokeren. Maar die gerichtheid op het 'nul-som-spel' zat hem ook in de relatieve eenvoud van de theorie ervan.

Tegenwoordig is het nul-som-spel van veel minder belang in de speltheorie. Niet-nul-som-spelen zijn, hoewel complexer, op meer en belangrijker gebieden toepasbaar. In een niet-nul-som-spel gaat het om gedeeld belang: we willen dingen bereiken waarvoor we elkaar nodig hebben, maar willen ook ons eigenbelang dienen. Het beroemdste niet-nul-som-spel is het '*Prisoner's Dilemma*' (Dilemma van de Gevangene).

Het *Prisoner's Dilemma* is een model voor belangrijke aspecten van menselijk samenwerken. Het werd bestudeerd en toegepast in sociale wetenschappen als de politicologie, de psychologie, de economie en de sociologie. Filosofen hielden zich ermee bezig bij de bestudering van morele dilemma's. Daarnaast speelt het een belangrijke rol in de evolutionaire biologie. Zo wijdde bijvoorbeeld de bekende Richard Dawkins er veel aandacht aan. Daarover zal ik het zeker hebben.

Onze actuele problemen laten zich voor een belangrijk deel verklaren aan de hand van het *Prisoner's Dilemma*. Te denken valt bijvoorbeeld aan de verdeling in de wereld van vaccins tegen een gevreesd virus, of aan het nog veel grotere probleem van de klimaatverandering. Het is niet mijn bedoeling om het in mijn verhaal over deze zaken te hebben. Wie het *Prisoner's Dilemma* kent, herkent het ook als onderliggende structuur bij deze problemen.

We zullen het hebben over de rol die het *Prisoner's Dilemma* speelt bij het verklaren van samenwerking in de evolutietheorie. Hoewel de speltheorie een wiskundige theorie is, is het gelukkig mogelijk om het over dit onderwerp te hebben zonder dat we daarvoor kennis van de wiskunde nodig hebben. Tot vandaag de dag blijft het *Prisoner's Dilemma* wetenschappelijk onderzoekers die zich bezighouden met 'evolutionaire modellen van menselijk samenwerken' inspireren.

Altruïstisch gedrag in de dierenwereld: deze Vervet waarschuwt bij nadering van een vijand (vijanden van deze apen zijn luipaarden, adelaars, pythons en bavianen)

Wandeling 10 oktober

We gaan wandelen op Kampsheide bij Balloo.

Verzamelen op de parkeerplaats gelegen achter café De Aanleg, Asserstraat 63 Deurze, tussen Assen en Rolde.

WANDELEN in *Groningen*

Wandeling 14 november

We gaan wandelen in het Sterrebos bij Roden.

Vanuit het centrum van Roden rijdt men via de Mensingheweg richting Lieveren. De parkeerplaats ligt aan de linkerkant van de weg, net na het plaatsnaambord einde Roden.

Wandeling 12 december

We gaan wandelen aan de zuidkant van Groningen bij de Hoornse Plas.

Verzamelen op de parkeerplaats bij Restaurant Kaap Hoorn gelegen aan de Kaapse Baan 1.

Alle wandelingen starten om 10.30 uur en zijn tussen 3 a 4,5 km.

Inlichtingen Pieter en Marijke Hofman

Tel: 0592 - 343595 Mobiel: 06 1900 30 43

email: hofbak@ziggo.nl Inlichtingen Marijke en Pieter Hofman

Tel. 0592 - 343595 / 06 1900 30 43 e-mail: hofbak@ziggo.nl

De wereld verandert in een rap tempo. Media, markt, en technnologie hebben impact op het dagelijkse leven, je relaties met anderen en de natuur. Ook de coronacrisis zet vragen over ons mens zijn op scherp. Hoe blijf ik bewuste, eigen keuzes maken? Wat vind ik belangrijk? Hoe wil ik leven? Vragen waar veel mensen mee rondlopen. Tijdens deze cursus 'ontmoet' je hedendaagse denkers en sta je stil bij actuele thema's en prangende vragen en dilemma's die daarin op ons afkomen. Zo verzamel je een berg nieuwe inzichten. Met ervaren docent en filosoof Ronald Hünneke.

Wanneer reeks van 4 woensdagen: 22 en 29 september, 6 en 13 oktober, van 19:30 - 22:00 uur

Locatie Humanistisch Centrum, W.A. Scholtenstraat 2, Groningen

Prijs (inclusief reader en koffie/thee): € 75 (Leden), € 37,50 (Leden extra korting).

Ben je student of heb je (nu) een laag inkomen? Dan kun je gebruik maken van het extra kortingstarief.

Bekijk het programma en meld je aan:

www.humanistischverbond.nl/groningen

CURSUS

Korte cursus: Kennismaken met humanisme

Slijp je geest! De humanistische traditie vormt zich, beweegt mee met de tijd. Ontdek wat het humanisme nu voor jouw dagelijkse keuzes kan betekenen, of oefen om te (her)formuleren waar jij vandaag als humanist voor staat. Bij de cursus 'Kennismaken met humanisme' ontdek je in 2,5 uur de beginselen van het humanisme en wat je ermee kunt in jouw dagelijkse leven nu. Welke wijsheden van humanistische inspiratiebronnen als Erasmus, Spinoza, Arendt en Manschot kan jij inzetten bij het maken van keuzes? In gesprek met elkaar komt de humanistische traditie tot leven en beoefen je een belangrijk aspect van het humanisme, namelijk de dialoog.

Wanneer en waar

Groningen (3 oktober, 14:00 - 16:30 uur) – (bijna) volgeboekt

Veendam (10 oktober, 14:00 - 16:30 uur)

Appingedam (31 oktober, 14:00 - 16:30 uur)

Prijs € 25 (leden), € 15 (leden extra korting). Ben je student of heb je (nu) een laag inkomen? Dan kun je gebruik maken van het extra kortingstarief.

Meer informatie en aanmelden:

www.humanistischverbond.nl/groningen

START viering 75 jaar HV Groningen met een blik in de Renaissance

Het lijkt ons een goed idee om het seizoen in september met een speciale activiteit te beginnen.

Wij nodigen u dan ook graag uit voor een dagje Renaissancehumanisme. Het programma van deze dag treft u hieronder aan en wordt verzorgd door Jos de Wit. De ochtend wordt verbaal ingevuld, zoals wij dat meestal gewend zijn. 's Middags staat er een stadswandeling op het programma langs plaatsen van herinnering aan het Renaissancehumanisme. Voor koffie, thee en de lunch wordt gezorgd.

Programma Renaissancehumanisme Groningen

Vanaf de 14e eeuw voltrekt zich eerst in Noord-Italië, later in heel Europa, de geestelijke beweging van de Renaissance. Hierbij werden de klassieke beschavingen opnieuw bestudeerd en ontstonden nieuwe kunstvormen en uitingen. Vooral echter werd de Renaissance gekenmerkt door een hernieuwd menselijk zelfbewustzijn en een geloof in de vermogens en ontwikkelingsmogelijkheden van de mens. Dit leidde tot een stevige impuls in onderwijs en studie, de studia humanitatis, vooral gericht op juist leren spreken en schrijven en op persoonlijke ontwikkeling en moraal. Vandaar dat men geleerde mensen betitelde als 'humanisten'. Eén van de bekendste Renaissancehumanisten was Erasmus en de plaats bij uitstek waar de Renaissancevorming plaatsvond was de Latijnse School.

In het **programma** staat in de ochtend Erasmus en zijn humanisme centraal en maken we in de middag een stadswandeling langs plaatsen van herinnering uit de Renaissancetijd.

- 10.00 Inloop en kennismaken
- 10.30 Erasmus en het Renaissancehumanisme, presentatie door Jos de Wit
- 11.15 Koffiepauze
- 11.30 Discussie over de betekenis van het Renaissancehumanisme voor onze tijd:
 - Het belang van onderwijs en ontwikkeling
 - Het belang van taal en communicatie
 - Het belang van beschaafde omgangsvormen
 - Het belang van vrede (tot elke prijs?)
 - Het belang van religieuze tolerantie

12.30 Lunchpauze

13.30 Stadswandeling door Groningen langs plaatsen van herinnering aan het Renaissancehumanisme:

- Grote Markt en Martinikerk: Rudolf Agricola en Wessel Gansfort
- Martinierkhof: de Latijnse school, Ubbo Emmius en Praedinius
- Rode Weeshuisstraat: Wessel Gansfort
- Broersstraat: de nieuwe Latijnse school in de voormalige Miinderbroederskerk
- De Universiteitsbibliotheek met een bijzonder exemplaar van Erasmus' NT
- Academiegebouw: de universiteit en de nieuwe wetenschap
- Het stadhuis: de kritische burgerij en de Opstand

15.30 Afsluiting

Over de begeleider

Jos de Wit (1960) studeerde Sociale en Economische Geschiedenis aan de Rijksuniversiteit Leiden. Hij volgt sinds 2001 modules aan de Universiteit voor Humanistiek. Ook deed hij de basisopleiding geschiedenis van de filosofie aan de ISVW in Leusden. Sinds 1995 is hij lid van het Humanistisch Verbond.

In het dagelijks leven was hij tot 1 september 2016 projectleider en onderzoeker bij het Tympaan Instituut voor beleidsontwikkeling in Den Haag. Sindsdien is hij werkzaam als leerkracht humanistisch vormingsonderwijs op de basisschool. Hij geeft sinds 2003 cursussen en lezingen voor afdelingen van het Humanistisch Verbond over kopstukken van het humanisme. Sinds 2017 geeft hij ook filosofische wandelingen in Den Haag en andere plaatsen in het land.

Praktische informatie

Datum:	zaterdag 11 september 2021
Tijd:	van 10.00 uur tot 15.30 uur
Plaats:	
's morgens	Humanistisch Centrum Groningen, W.A. Scholtenstraat 2,
9712 KW	
's middags	Stadswandeling
Begeleider:	Jos de Wit
Kosten:	leden € 25 / niet-leden € 30 (inclusief lunch)
Aanmelden:	per e-mail bij - secr.hvgron@gmail.com

Humanistisch Verbond landelijk bureau stopt met seksregistratie

De overheid is op veel terreinen gestopt met het registreren van sekse. Seksregistratie is vaak onnodig, werkt uitsluitend en is daardoor vaak niet in lijn met de mensenrechten, zo stelt de overheid. Wat je sekse is, staat al niet meer vermeld op de ov-chipkaart, ID en de stempas. De overheid stimuleert nu bedrijven en organisaties het voorbeeld te volgen. Er is geen wettelijke plicht te stoppen met seksregistratie, maar om uitsluiting tegen te gaan en mensen de vrijheid te kunnen geven te kunnen zijn wie ze willen zijn, in plaats van te moeten kiezen, is er door de overheid een afwegingskader gemaakt. Hiermee krijgt een organisatie antwoord op de vraag: is het voor jouw als organisatie noodzakelijk om naar de sekse te vragen? Voor welk doel?

Uit dit kader blijkt dat voor het Humanistisch Verbond het niet noodzakelijk is om sekse te registreren. Het Humanistisch Verbond werkt vanuit humanistische waarden en is voorloper in de strijd voor een vrije en humane samenleving. Een samenleving waarin iedereen vrij is zichzelf te kunnen zijn. Het bureau omarmt dan ook het initiatief van de overheid om waar mogelijk seksregistratie terug te dringen en wil het voorbeeld volgen.

De huidige praktijk

Sinds twee jaar vermijdt het Humanistisch Verbond in haar communicatie al daar waar mogelijk het aanspreken van personen aan de hand van sekse. In de aanhef van nieuwsbrieven en direct mailings spreken we personen aan met voor- en achternaam ('Beste Piet Pietersen' i.p.v. het eerdere 'Geachte meneer Pietersen').

In lijn met de ontwikkelingen zijn we nu ook gestopt met het vragen naar iemands sekse bij de inschrijving van nieuwe leden en donateurs. Dit besluit is goedgekeurd door het bestuur.

Ook wij als afdelingen zullen in de etikettering van bijvoorbeeld De Schakel en bij brieven ons zoveel mogelijk houden aan de gewenste regels.

Meer informatie over onnodige seksregistratie kunt u vinden onder:

<https://www.rijksoverheid.nl/binaries/rijksoverheid/documenten/kamerstukken/2020/07/03/afwegingskader-seksregistratie-eindrapport/afwegingskader-seksregistratie-eindrapport.pdf>

<https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2019/04/01/onnodige-seksregistratie-verder-teruggedrongen>

**75 JAAR
VRIJ DENKEN**

**75 JAAR
SAMEN LEVEN**

Dat neigt naar humanisme!

Vrijheid
in leven en liefde,
in denken en dood

**Vrijheid
in dromen**

**Vrijheid
en
verantwoordelijkheid**

De regenboogvlag heeft zijn langste tijd gehad. Hij voldoet niet meer aan de uitzonderlijke eisen die onze maatschappij stelt aan identiteitsdragers. Het wordt ook wel erg moeilijk. Konden wij volstaan met één letter (H) voor al die mensen die van hetzelfde geslacht houden, tegenwoordig hebben we het halve alfabet nodig om iedere diversiteit te benoemen. Ik vind de oude regenboogvlag uit 1978 prachtig en zinvol. De nieuwe Progress vlag heeft naast de regenboog vijf kleuren extra, in een driehoeksvorm, die diverse andere groepen vertegenwoordigen. Niemand mag overgeslagen worden. Iedereen moet zichzelf kunnen herkennen. De nieuwe identiteitszucht gaat extreme proporties aannemen.

Identiteit wordt ontleend aan wie je bent of aan wie je wilt zijn. Wie je bent is eenvoudig te constateren: DNA, uiterlijke kenmerken zoals de vingerafdruk, de iris of het geslacht. In mijn paspoort staat een M. Non-binaire personen eisen nu een derde aanduiding, de X, omdat zij hun genderidentiteit niet herkennen in een M of een V. Oorspronkelijk is het identiteitskenmerk geslacht gebaseerd op objectief waarneembare fysieke kenmerken die ons man of vrouw maken. Genderidentiteit is een gevoelskwestie, hoeft daardoor niet minder relevant te zijn maar is moeilijk vast te stellen. En fysieke tussenvormen maken het er ook niet eenvoudiger op. Omdat de unieke identiteit

tegenwoordig feilloos is vast te stellen, stel ik voor om de aanduiding M, V en X in het paspoort weg te laten.

Wat je bent of wie je wilt zijn is complex. Maar schieten we niet door in onze zorgvuldigheidswang niemand te willen passeren, uit te sluiten of wellicht te discrimineren? De Nederlandse Spoorwegen spreekt haar klanten tegenwoordig aan met het neutrale “reizigers” in plaats van “dames en heren, jongens en meisjes”. Recentelijk is een discussie losgebarsten rond een hoogleraar evolutionaire biologie op Harvard die op straffe van een heksenjacht weigerde om over 'zwangere mensen' te praten in plaats van 'zwangere vrouwen'. Een vergelijkbare trend zien we in de verloskunde waar over 'mensenmelk' wordt gesproken en over 'bevallende ouder'. De taalpolitie is actief met hypercorrecte principes, dwingend en agressief. Mensen die niet mee wensen te gaan in deze correctheidscultus worden weggezet als transfoob, kwetsend of discriminerend en worden in het ergste geval beschadigd of bedreigd. We leven in een cancelcultuur. In toenemende mate ontlenen mensen hun identiteit aan een mening of standpunt, al dan niet steekhoudend, al dan niet groepsgewijs en aan gedrag dat invloed heeft op anderen of zo je wilt aan de macht over anderen. Men maakt gebruik van framing, canceling en bedreiging. Men legitimeert zich aan ogenschijnlijke correctheid. Te vaak wordt identiteit ontleend aan een gedefinieerde groep, met een naam of een kleur. Zoals de waarheid in de bijbel een gekozen waarheid is, is deze correctheid een geforceerde correctheid en staat haaks op datgene wat mij zo lief is: diversiteit en inclusiviteit, empathie en respect. Identiteit is wie je bent en wilt zijn en hoe je bent of wilt zijn. In volle vrijheid en niet toegeschreven of opgelegd.

Noem mij romantisch, desnoods sentimenteel, maar hoe mooi is het als een moeder na een zwangerschap en bevalling voldoende moedermelk produceert om haar net geboren zoon of dochter borstvoeding te kunnen geven? En wat er later van hem of haar wordt? Ze zoeken het zelf maar uit. En dat bedoel ik heel positief.

Jan Wijbenga
voorzitter HV Fryslân

WAAROM DOET EEN MENS WAT IE DOET?

Al in de donkerrijke oudheid ontdekten mensen dat ze rationeel konden nadenken. Veel filosofen uit de lichter grijze oudheid bevestigden ook de kracht van het rationele denken. Meestal indirecte kracht trouwens. “Dat had je toch van tevoren kunnen weten” was toen al een bekende uitspraak. Het is wel een goed bewijs dat ze toen nog niet wisten dat beslissingen voornamelijk op door intuïtie gebaseerde informatie steunen. En die informatie gaat vaak ongemerkt aan de gang. Ook heden ten dage realiseert men zich dat nog beperkt.

Zogenaamde rationele afwegingen en beslissingen blijken meestal niet objectief te zijn. Professor Daniel Kahneman die hier veel over bestudeerd en geschreven heeft, zegt dan ook: “Als je mensen iets laat beslissen, geef je je eigenlijk over aan een loterij”.

Uit onderzoek dat hij gedaan heeft, bleek dat als mensen in vergelijkbare functies in dezelfde organisatie gevraagd werd over een bepaald onderwerp een rationele afweging te maken, de verschillen per persoon niet zoals verwacht ca 10% waren, maar ca 50%. Kortom hij kreeg geen uniform antwoord waarmee je in feite verder kunt. Ook uit meerdere onderzoeken wordt dit onderbouwd.

Toch blijven wij maar denken dat mensen belangrijke beslissingen 100% afgewogen (kunnen) doen. Kijk maar naar de reacties op politici die toch naar een feestje gingen tijdens de Covidbubbel.

Men realiseert zich ook niet hoeveel dingen mensen doen en laten. Ja, ook 'laten' is een vorm van doen. Knippering met je ogen, je voet verschuiven, jeukje wegkrabben enz. enz. Iedere fractie van een seconde doe je wat. Daar sta je niet bij stil en dat hoeft en kan ook niet. Veel van deze acties hebben te maken met beveiliging. Droge ogen laten knippen stimuleert vocht in je ogen. Je voet verschuiven kan druk op spieren verlichten. Jeukje wegkrabben kan soms leiden tot het wegvagen van een mijtje of een mug.

Maar hoe kom je dan tot je onderbewuste en bewuste keuzes tot (non)actie? Dus: Waarom doet een mens wat ie doet?

Een mens doet wat ie doet, omdat diegene (maar ook andere levende entiteiten) verwacht daar een relatieve meerwaarde aan te gaan ervaren. Kun je nagaan hoe snel je intuïtie werkt!

Relatieve meerwaarde betekent ook dat er uit 2 te verrichten negatieve acties de minst negatieve -individueel gevoeld en bepaald - de voorkeur krijgt. Een luguber voorbeeld maakt het duidelijk. Tijdens de 2^e wereldoorlog werden verzetsstrijders gearresteerd. In een aantal gevallen wilde de vijand weten wie nog meer lid van de verzetsgroep waren. Daar wilden de verzetsstrijders meestal niet meteen in

meegaan. Martelingen vonden plaats. Het ene slachtoffer vertelde dan wel de namen, de ander liet zich doodmartelen. Vanuit het individuele gevoel van meerwaarde werden er dus verschillende vergaande beslissingen genomen. Je ziet dan ook dat het karakter waar je mee geboren wordt veel invloed heeft op het onderbewuste keuzep proces. Sommige criminelen gaan na eindeloze strafperiodes weer vrolijk verder met criminele acties. Toch een meerwaarde gevoel.

De stimulans tot actie ziet in de praktijk meestal echter meer de resultaten van het begin van die actie dan het einde.

Er is veelal ook onvoldoende (verwerkte) informatie om tot een volledig afgewogen bewuste keuze te kunnen komen. Het gevolg daarvan is dat iedereen later in de tijd vaak genoeg kan ervaren dat er een verkeerde keuze is gemaakt. Hele bedrijven zijn er mee failliet gegaan en hele huwelijken kapot.

Gelukkig ook veel goede keuzes. 'fijn dat wij destijds dit huis kochten', 'gelukkig toch nog een derde kind genomen'. Het laatste is een mooi voorbeeld dat je in het begin blij bent, maar in de pubertijd soms wel de relativiteit van de keuze kunt ervaren. Toch zijn ook de goede keuzes – tegen wat wij willen erkennen – een lot uit de loterij.

Het voornoemde kan ook tot bizarre situaties leiden. Wat je nu gaat lezen zal in eerste instantie niet bepaald een lekker gevoel geven, maar in latere instantie misschien wat meer.

Het 'Weinsteifenomeen'. Voor de herkenbaarheid heb ik het zo genoemd, maar wat hij deed heeft ook bij Nederlanders en meer over de wereld plaats gevonden en nog.

Hij verleide vrouwen die zich van hem afhankelijk voelden tot seksuele handelingen. Vrouwen gingen daarop in omdat geld verdienen op dat moment meer waarde voelde te hebben dan ongewilde seksuele handelingen. Dit maakt de strekking van de zin 'relatieve meerwaarde ervaren' nog meer helder, alsmede de snelheid van de keuze. Het geeft ook duidelijk aan, dat als iemand zich afhankelijk voelt van iets of iemand, er absoluut geen sprake kan zijn van objectieve meerwaarde. Op het moment dat het afhankelijkheidsgevoel wegstroomt, ga je vervolgens vaak tot actie over. Je zag ook, dat toen de #metoo beweging ontstond, meer vrouwen zich onafhankelijker voelden en volkomen terecht in actie durfden te komen.

Dit geeft ook aan dat mensen moeten proberen zich voor geld niet afhankelijk te maken van andere mensen als het om negatieve aspecten gaat. Ik snap natuurlijk wel dat bij geen inkomen de keuzevrijheid beperkt is en dus jouw relatieve

meerwaarde andere keuzes kan maken.

Als je "ik moet" niet kunt vervangen door "ik wil", dien je je af te vragen of "ik moet" wel datgene is wat je wil. Wat is de feitelijke meerwaarde?

Kortom, hoe meer een mens in staat is zich onafhankelijk te voelen, hoe minder diegene zich laat meeslepen, omdat de relatieve meerwaarde gevoelens dan onafhankelijker zijn. Opvoeding speelt hierbij trouwens een belangrijke rol.

Toch is het meerwaarde fenomeen niet altijd de motor achter een actie. Emoties vormen een aparte motor. Uitingen, zoals lachen, huilen, woedeuitbarsting, enzovoort kennen een ander sturingsproces.

In de praktijk wordt al veel met jouw relatieve meerwaarde omgegaan door anderen.

Marketing is een mooi voorbeeld. De kern van marketing is communicatie psychologie. Hoe kan ik ervoor zorgen dat iemand interesse in mijn product krijgt en die ook gaat kopen? Door te zorgen dat de potentiële klant een relatieve meerwaarde gaat ervaren.

Kijk overigens ook bijvoorbeeld naar de resultaten van de Olympische Spelen.

Coaches stimuleren. Stimuleren is het creëren van het relatieve meerwaardegevoel bij de ander om het beter te doen.

Hetzelfde doet je partner met je, je vrienden, de rechter, de staat met wetgeving, boetes enz. enz. Maar jij doet het ook naar anderen. Complimenten maken bijvoorbeeld, bedreigen met ontslag van werknemers.

Door ons dit meer te realiseren, kunnen wij ook vaker op positieve wijze gebruik maken van de beïnvloeding op de relatieve meerwaarde ervaring van een ander.

De gevoelde relatieve meerwaarde heeft er ook voor gezorgd dat je lid werd van het Humanistisch Verbond. Draai je de zin min of meer om dan wordt duidelijk dat dit verbond de meerwaarde van het lidmaatschap voor de mensen duidelijk naar voren kan brengen om meer mensen lid te laten worden.

Bob Boersma

Het boek ter ere van de verjaardag van het HV:

Hoe staat het ermee?

75 jaar HV, het boek wordt een blad (magazine)!

De activiteiten van de werkgroep liggen even stil. Het voornaamste werk, het maken van interviews, is gedaan. De vormgeving, het drukwerk, het organiseren van het mogelijk versturen naar de leden moet nog gedaan worden. Nu zijn de penningmeesters aan het werk om te proberen subsidie te krijgen van het landelijk HV, dat onder de prettige aanvoering van de penningmeester van Groningen Willem Waard.

Als alles lukt zal het blad per provincie tijdens een leuke 75ste verjaardag bijeenkomst van het HV gepresenteerd worden.

Natuurlijk wordt u daar tijdig van op de hoogte gesteld.

Nu eerst de subsidie!

Een mooie zomer nog namens de werkgroep 'Blad HV 75 jaar'.

SOCRATESLEZING

Een hoopvol alternatief

De Socrateslezing on tour doet ook *Het Noorden* aan in het eerste kwartaal van 2022.

Locatie en datum worden t.z.t. bekend gemaakt.

Socrateslezing Rob Wijnberg: een hoopvol alternatief

Filosoof en journalist Rob Wijnberg geeft dit jaar de Socrateslezing. De lezing wordt jaarlijks georganiseerd door het Humanistisch Verbond en geeft commentaar op maatschappelijke ontwikkelingen vanuit

een humanistisch perspectief. Dit jaar gaat de lezing on tour en doet ook *Het Noorden* aan. Voor leden van het Humanistisch Verbond gratis!

Volgens Wijnberg is waarheid door de eeuwen heen een product geworden. Het kan worden verkocht en geconsumeerd, met afbrokkelende solidariteit en groeiend populisme tot gevolg. Kan het nog anders? Wijnberg is hoopvol. In zijn lezing schetst hij een toekomstig alternatief, gericht op dat wat we met elkaar gemeen hebben. Dat is meer dan we denken.

Een optimistisch verhaal tegen cynisme en vóór verandering.

Inspiratie was ons thema voor de wereld stil viel. Die inspiratie is niet minder geworden. Pieter Hoexum en Ron Muijzer nemen dit deel van de reeks voor hun rekening.

En was **Frans Hemsterhuis** nou de Haagse Plato of de Friese Sokrates? Zijn tijdgenoten hadden verschillende bijnamen voor deze filosoof die wereldberoemd is, behalve in Fryslân.

Tijd dus om daar verandering in te brengen nu we op 27 december 2021 zijn 300ste geboortedag kunnen herdenken.

HEMSTERHUIS

Als filosoof is Hemsterhuis tegenwoordig enigszins vergeten, maar bij leven was hij zeer bekend en internationaal gewaardeerd. Zo bezocht Diderot hem in Den Haag en deze ging in geschrifte met hem in discussie. Het belangrijkste is echter de invloed van Hemsterhuis op de Duitse generatie van *Sturm und Drang* en de vroege romantici. Kopstukken als Herder, Jacobi, Goethe en de jongere generatie Hölderlin, Novalis, Schleiermacher, Schelling bestudeerden aantoonbaar Hemsterhuis' werk dat bij zijn leven al uit het Frans naar het Duits werd vertaald. Kant en Hegel waren met zijn filosofie bekend. .

Dr Jacob van Sluis (*Franeker 1953*) studeerde theologie en filosofie te Groningen. Hij was werkzaam als collectievormer bij Tresoar en bij de Universiteitsbibliotheek Groningen. Hij heeft gepubliceerd over de voormalige universiteit van Franeker en over de in Franeker geboren filosoof François Hemsterhuis (1721-1790).

Donderdagavond 9 september Frans Hemsterhuis, leven en werk. 300 jaar geleden werd de Friese filosoof Hemsterhuis geboren. Dr Jacob van Sluis neemt ons mee in zijn leven en werk.

MONTAIGNE

Michel de Montaigne, een Franse edelman, was zo'n vierhonderd jaar geleden de eerste die zogenaamde Essays schreef. Dat waren bijzonder levendige, meestal autobiografische betogen over van alles en nog wat. Het waren als het ware brieven zonder geadresseerde. Eigenlijk deed hij iets zeer radicaals: hij sprak niet namens of tot een groep, maar voor zichzelf.

Donderdag 7 oktober Montaigne. Pieter Hoexum spreekt over de context waarin de Essays van Montaigne tot stand zijn gekomen.

Pieter Hoexum studeerde filosofie in Groningen, werd boekverkoper in Amsterdam, en later freelance publicist. Hij schrijft o.a. voor dagblad Trouw, *Filosofie Magazine*, *De Groene Amsterdammer*. Hij werkt nu aan een nieuw boek over mobiliteit en de publieke ruimte, met als werktitel: "Onderweg".

KALLIOPE

Pakweg 2500 jaren filosofie vormen een vrijwel onuitputtelijke bron van inspiratie. We roepen de hulp in van Muze Kalliope, de muze van filosofie, schrijfstift en perkamentrol, en gaan grasduinen in het rijke gebied van de filosofie en ons laten inspireren door inzichten van filosofen.

De oude Grieken gingen ervan uit dat goddelijke, eeuwige, onzichtbare ideeën rondzweefden in de werkelijkheid. De Muzen, negen gespecialiseerde godinnen en de dochters van Zeus en

Mnemosyne, hadden het beheer over deze ideeën.

Wij, moderne burgers, gaan ervan uit dat we ideeën zelf bedenken, en als we een idee 'krijgen', beschouwen we het als privébezit. Maar in ons moderne taalgebruik klinkt het verleden door: je 'krijgt een idee', maar kun je iets krijgen wat niet al bestaat? En in woorden als 'muziek' en 'museum' zijn de Muzen nog duidelijk te herkennen. We zijn blij met een goed idee, maar hebben vaak geen idee hoe we eraan zijn gekomen: het 'kwam uit de lucht vallen'. De onsterfelijke Muzen zijn niet dood, maar ze zijn wellicht met hun tijd meegegaan en van gedaante veranderd. We gaan op zoek naar hun inspiratie. En we gaan goed opletten hoe we geïnspireerd worden, want hoe meer inzicht je hebt in hoe dingen werken, hoe groter de kans dat je stuurman kunt worden van je eigen schip (vrij naar Nietzsche)

Drs. Ron Muijzer studeerde culturele antropologie in Nijmegen, met speciale aandacht voor psychologie en taalwetenschap. Op dit moment begeleidt hij hoogopgeleide buitenlanders. In de afgelopen 35 jaar heeft Ron zich beziggehouden met filosofie. Hij organiseert en begeleidt cursussen op dit gebied, ook in eigen beheer. (www.ronmuijzer.nl).

Donderdag 18 november. Kalliope. Drs Ron Muijzer spreekt over de inspiratie die de Muzen voor ons kunnen zijn.

DE GEBOORTE VAN ONS MODERNE KUNSTBEGRIJF

Frans Hemsterhuis' definitie van schoonheid is beroemd geworden, zoals blijkt uit de woorden van de beroemde Russische filosoof Lev Nikolajevitsj Tolstoj:

'Onder de Nederlanders is Hemsterhuis, die de Duitse esthetici en Goethe beïnvloedde, opmerkelijk. Volgens zijn leer is schoonheid dat wat ons het grootste genot verschaft, en dat wat ons het grootste genot verschaft, is datgene wat ons binnen de kortste tijd het grootste aantal ideeën verschaft. Het genot van het schone is de hoogste kennis die de mens kan bereiken, want het geeft het grootste aantal van percepties in de kortst mogelijke tijd.'

In mijn lezing wil ik ingaan op de totstandkoming en betekenis van de opmerkelijke schoonheidstheorie van Hemsterhuis. Bij Hemsterhuis blijkt theorie niet alleen een theorie maar net zo goed een praktijk; dit maakt hem -- in retrospectief -- tot de eerste artistiek onderzoeker.

Donderdag 9 december. De geboorte van ons moderne kunstbegrip. Onze reeks lezingen start en eindigt met Frans Hemsterhuis. Peter Sonderen laat zien hoe filosofie en kunst elkaar ontmoeten in de filosofische en artistieke praktijken van Frans Hemsterhuis.

Plaats: Tresoar, Boterhoek 1, Leeuwarden. Aanvang 20.00 uur, zaal open 19.30 uur.

Aanmelding via e-mail: info@filosofie.frl Kosten € 5,- per lezing.

In verband met de Corona-regels is het aantal bezoekers van een lezing beperkt. Zonder reservering kunnen we geen plaats garanderen. Om altijd op de hoogte te blijven van ons programma schrijft u in voor de e-mail nieuwsbrief van het Filosofiecafé: een bericht aan info@filosofie.frl is voldoende.

Een papieren folder is te vinden bij Tresoar, of bij Baukje Schrijft, Vijzelstraat 8 in Leeuwarden.

JAARGIJFERS 2020

HUMANISTISCHE UITVAARTBEGELEIDING FRYSLÂN

De regio Humanistische Uitvaartbegeleiding Fryslân is in 2020 betrokken geweest bij 370 uitvaarten. Deze zijn te verdelen in 306 crematies en 64 begrafenissen.

Bij 91 uitvaarten is het *In Memoriam* in de Friese taal uitgesproken, bij vijf in een combinatie van Nederlands/Fries, en bij twee in een lokale streektaal. Bij de overige diensten is het *In Memoriam* in de Nederlandse taal uitgesproken. Er zijn 9 *Gesprekken bij Leven** gevoerd.

Het aantal uitvaarten ten opzichte van 2019 is beduidend minder. In 2019 is bij 513 uitvaarten gesproken. De daling is te herleiden naar de omstandigheden rondom Covid-19.

Bij de Hub Fryslân werken 31 sprekers bij uitvaarten. Zij verzorgen als vrijwilliger een persoonlijke plechtigheid, waarin samen met nabestaanden vorm wordt gegeven aan het laatste afscheid.

Wijzigingen in het bestuur Hub Fryslân:

Inie Holtman draagt haar rol als voorzitter van de Hub-regio Fryslân per 1 maart 2021 over aan Hedzer Klarenbeek uit Leeuwarden. De rol van bestuurslid Sabina Rietveld (pr) wordt overgenomen door Marga Zuiderveld uit Sneek. Hedzer Klarenbeek en Marga Zuiderveld zijn eveneens spreker bij de Hub Fryslân.

De overige leden van het bestuur zijn Abel van Olst, Leeuwarden (secretaris); Betty Visser, Sneek (penningmeester) en Vera Bosma, Leeuwarden (coördinatie).

* *Gesprek bij leven*: Steeds meer mensen willen graag eigen ideeën en wensen voor hun uitvaart vastleggen. Dat kan ook voor wat betreft de inhoud van het *In Memoriam*. Tijdens een gesprek neemt een spreker van de Hub de tijd om de wensen te bespreken en verhalen over het leven te beluisteren. Een gesprek bij leven kan plaatsvinden als iemand nog gezond is of vlak voor het te verwachten overlijden.

2021-2022

Over het
Zeker weten?
Verlangen naar kennis
HET VERVOLG

Filosofen als Bacon en Descartes begonnen in de 17^e eeuw met het opstellen van regels voor wetenschappelijk onderzoek, zodat uitspraken geverifieerd konden worden en onderzoeken herhaald. In Verlichting en Romantiek werd fanatiek kennis verzameld en toegankelijk gemaakt in encyclopedieën. In de 19^e eeuw werd veel tijd en energie geïnvesteerd in scholing voor iedere burger, het ideaal van de Bildung, en het optuigen van een internationaal systeem van universiteiten en disciplines. Veel mensen vestigden hun hoop op zekere, onbetwistbare kennis, verkregen door objectief wetenschappelijk onderzoek.

In ons tijdsgewricht weten we inmiddels wel beter: we weten dat onderzoek altijd gestuurd wordt door belangen en door vooronderstellingen, we weten dat kennis slechts beperkt houdbaar is, we hebben kennis gemaakt met 'fake-news' dat nauwelijks van echt te onderscheiden is en zelfs politici kunnen straffeloos beweren dat 'wetenschap ook maar een mening is'. We hebben miljoenen encyclopedieën onder handbereik, we worden overspoeld door informatie, maar het is de vraag of we er per saldo wijzer van worden...

In deze 30^e serie, die deels een vervolg is van de 29^e, waarvan t.g.v. corona maar twee van de zes bijeenkomsten konden doorgaan, gaan we onder leiding van diverse deskundigen na wat er in onze moderne levens nog klopt van het adagium van encyclopedist Georges-Louis Leclerc, comte de Buffon (1707-1788): "La seule vraie science est la connaissance des faits" (de enige echte wetenschap is de kennis van de feiten), en dat alleen door kennis van feiten de mens in staat is om vrij te worden.

Samenvattingen van de twee bijeenkomsten van de 29^e serie die wel konden doorgaan (Hans Achterhuis over 'absolute waarheid' en Boris van Meurs over 'aarde en natuur') zijn inmiddels uitgebracht in resp. filosofieboekje XXIX a en b, te bestellen via secretariaat@hvfryslan.nl

Filosofen als Bacon en Descartes begonnen in de 17^e eeuw met het opstellen van regels voor wetenschappelijk onderzoek, zodat uitspraken geverifieerd konden worden en onderzoeken herhaald. In Verlichting en Romantiek werd fanatiek kennis verzameld en toegankelijk gemaakt in encyclopedieën. In de 19^e eeuw werd veel tijd en energie geïnvesteerd in scholing voor iedere burger, het ideaal van de Bildung, en het optuigen van een internationaal systeem van universiteiten en disciplines. Veel mensen vestigden hun hoop op zekere, onbetwistbare kennis, verkregen door objectief wetenschappelijk onderzoek.

In ons tijdsgewricht weten we inmiddels wel beter: we weten dat onderzoek altijd gestuurd wordt door belangen en door vooronderstellingen, we weten dat kennis slechts beperkt houdbaar is, we hebben kennis gemaakt met 'fake-news' dat nauwelijks van echt te onderscheiden is en zelfs politici kunnen straffeloos beweren dat 'wetenschap ook maar een mening is'. We hebben miljoenen encyclopedieën onder handbereik, we worden overspoeld door informatie, maar het is de vraag of we er per saldo wijzer van worden...

In deze 30^e serie, die deels een vervolg is van de 29^e, waarvan t.g.v. corona maar twee van de zes bijeenkomsten konden doorgaan, gaan we onder leiding van diverse deskundigen na wat er in onze moderne levens nog klopt van het adagium van encyclopediste Georges-Louis Leclerc, comte de Buffon (1707-1788): "La seule vraie science est la connaissance des faits" (de enige echte wetenschap is de kennis van de feiten), en dat alleen door kennis van feiten de mens in staat is om vrij te worden.

Samenvattingen van de twee bijeenkomsten van de 29^e serie die wel konden doorgaan (Hans Achterhuis over 'absolute waarheid' en Boris van Meurs over 'aarde en natuur') zijn inmiddels uitgebracht in resp. filosofieboekje XXIX a en b, te bestellen via secretariaat@hvfryslan.nl

3 oktober 2021

tussen hoop en vrees; ethiek in onzekere tijden

Een virus heeft in korte tijd veel van wat als zeker werd beschouwd op losse schroeven gezet. Tegelijk vraagt de pandemie om daadkracht en om maatregelen die het tij ten goede keren. En er spelen ook hier tegenstrijdige belangen een rol. Ethica Els Maeckelberghe schetst de praktijk van deze crisis aan de hand van actuele ethische vraagstukken.

Inleider: dr. Els Maeckelberghe (RUG – UMCG)

14 november 2021

De kunst van omgaan met het onmeetbare

Humanisme is het rationele kind van Verlichting en Renaissance. Maar de Renaissance was een mengsel van wetenschap en magie, dat wordt vaak onder het tapijt geveegd. Veel van wat magie genoemd wordt, is inderdaad bijgeloof, maar dat is nog vrij onschuldig vergeleken met het rationele bijgeloof van het neoliberalisme, dat de wereld naar de afgrond dreigt te voeren. We hebben ons bij het creëren van onze wereld voornamelijk beperkt tot wat we rationeel kunnen meten, tot een rationalistische, materialistische wereld.

Echte magie berust op non-dualiteit, en bedient zich van aandacht en energie, beide niet meetbaar. Alledaagse magie beoefent bijna iedereen. Dat is als je één wordt met wat je doet, zoals bij hardlopen, naar muziek luisteren, kunst maken, tuinieren, en in je werk, als je geluk hebt. Het produceert energie, plezier en kennis. Je laadt jezelf met deze energie op. Ze kan ook opgeslagen worden in kunst, architectuur, handwerk, kleding, etc. Pas als je er een bewust en gespecialiseerd gebruik van maakt, noém je het magie. Het berust dan op dezelfde principes, maar je moet daarbij wel heel goed weten wat je doet. Dat is het beste gelukt in lange, ononderbroken, meestal oosterse tradities.

Inleider: Meino Zeillemaker (schrijver, en leraar in het Shambhala-boeddhisme)

12 december 2021

opvoeding, onderwijs, wetenschap

Opvoeding en onderwijs berusten op de overdracht van normen en waarden die gangbaar zijn binnen een bepaald sociaal domein en in een bepaald tijdsgewricht. Hoe verhoudt dit gegeven zich tot het idee van objectieve wetenschap die onweerlegbare waarheden produceert? En hoe om te gaan met de kritische tegenbeweging die alle kennis kwalificeert als 'mening'?

Inleiders: drs. Frank en drs. Maarten Meester

9 januari 2022

milieuproblematiek

Het doel van veel milieubeleid wordt vaak geformuleerd als 'CO2-neutraal' of 'circulair'. Hoe realistisch zijn dergelijke beelden? We streven naar 'wegwerpbaarheid zonder gewetenswroeging', en jagen een droombeeld na van recycling zonder restjes. Het geloof in de recyclebaarheid der dingen leidt ertoe dat we afval niet langer opvatten als de schaduwzijde van onze consumptie-samenleving, maar als onderdeel van een 'natuurlijke' kringloop.

Inleider: drs. Lisa Doeland (Radboud Universiteit)

13 februari 2022

politiek, complottheorieën, populisme

Het is de taak van politici om te zorgen voor een leefbare samenleving. Het is de bedoeling dat burgers politici kritisch volgen. In onzekere tijden verwachten burgers vaak meer dan de politiek kan bieden, en gaan vervolgens hun heil elders zoeken.

Inleider: dr. Sjaak Koenis (universiteit Maastricht)

13 maart 2022

Spinoza

Spinoza onderscheidde drie soorten kennisverwerving: via de verbeelding, via onderzoek, en via intuïtie. Met name de laatste leidt tot gemoedsrust, wezenlijk inzicht en, daardoor, tot vrijheid.

Wat kunnen moderne wereldburgers leren van de inzichten van deze 17^e eeuwse filosoof?

Inleider: prof.dr. Wiep van Bunge (Erasmusuniversiteit – KNAW)

Tijd: Zondagmiddagen van 13.30 - 16.00 uur

Plaats: De Bres – Schoolstraat 4 – 8911 BH Leeuwarden

Kosten deelname: €10,- p.p. per bijeenkomst, vooraf over te maken op rekeningnummer NL 16 TRIO 0198 3836 65 t.n.v. penningmeester HV-Fryslân, onder vermelding van 'Filosofie XXX'.

Na storting van het bedrag stuurt u een mail naar 'secretariaat@hvfryslan.nl'.

Pas wanneer beide handelingen zijn verricht, komt uw naam op de lijst deelnemers. Wie niet in staat is om zich digitaal aan te melden, kan zich opgeven via postbus 2502 – 8901 AA Leeuwarden.

Over of en zo ja, welke beperkende maatregelen gelden vanaf oktober 2021 valt ten tijde van de productie van deze Schakel nog weinig te zeggen. We houden u hiervan op de hoogte via de site van het HV en die van De Bres.

Informatie: www.humanistischverbond.nl en <https://theaterdebres.nl>

Vragen: secretariaat@hvfryslan.nl app of sms naar: 06-33781823

Boekjes met samenvattingen van de vorige jaargangen lezingen zijn nog verkrijgbaar op papier en voor de eerste 25 jaar ook digitaal. Voor informatie over bestellen: zie de afdelingspagina's van Fryslân op de landelijke HV website, www.humanistischverbond.nl

Dit - en alle andere- boekjes kunt u bij ons bestellen voor 5,25 per stuk en door overmaking op NL16 TRIO 0198 3836 65 t.n.v. Humanistisch Verbond Fryslân o.v.v. het nummer van het boekje.

Pas op, hier volgt een mening!

Onder deze titel, geleend van het radioprogramma De Nieuws BV, plaatsen wij boeiende, kritische, tegendraadse en hartverwarmende meningen van leden. Reacties zijn meer dan welkom. Vereist is wel: wellevendheid en respect zowel bij de meningen als bij de reacties. Ron Muijzer: waarom vragen wel de kunstenaar om gratis bijdragen, maar niet de drukker? Reageer!

GRATIS?

Begin maart 2021 overleed de dichter/zanger/schilder Jeroen van Merwijk. Ik ben altijd een groot liefhebber geweest van met name zijn scherpe, schurende, inspirerende gedichten. Een geestverwant, wat mij betreft. Het leek me een goed idee om een fraai gedicht van hem te plaatsen in de Schakel. Het werd "Zo moeten mensen zijn" (Schakel juni 2021, pag.37). Voor het plaatsen van dergelijke kopij vraag ik altijd waar mogelijk toestemming van de auteur, nabestaanden of andere rechthebbenden om de betreffende tekst om niet, of voor een symbolisch bedrag, te mogen gebruiken. 'Wij' (een afdeling van het HV) zijn immers ook maar een vrijwilligersorganisatie met een zeer beperkt budget. In dit geval heb ik contact gezocht met Jeannette van Merwijk, de weduwe van Jeroen. Zij gaf toestemming voor het plaatsen van twee gedichten, maar niet zonder het, mede namens Jeroen, aan de orde stellen van een intrigerende kwestie:

*Hoe kom je er bij om een dichter, die van zijn dichtwerk moet bestaan, en tijd en energie heeft geïnvesteerd om te komen tot een product, een gedicht, te vragen om zijn werk gratis ter beschikking te stellen? Zoiets doe je toch ook niet bij een papierleverancier, een benzinepomp of een postbedrijf?
En waarom profileer je je als afdeling als low-budget vrijwilligersorganisatie, terwijl het landelijk bureau commerciële prijzen rekent, en beslist niet armlastig is?*

Goede vragen. Ik ben op zoek gegaan naar houtsnijdende antwoorden. Dat bleek niet simpel. Hierbij een beknopt verslag van mijn zoektocht tot nu, en een verzoek aan jullie, lezers, om mee te zoeken.

Ik zie verschillende krachtenvelden die in dezen een rol spelen. Soms bestaan ze onafhankelijk naast elkaar, soms botsen ze en leiden ze tot frictie en verwarring.

De markt. Ooit, een paar duizend jaar geleden, was een markt een plek waar mensen elkaar ontmoetten en goederen, ideeën, informatie uitwisselden. En een 'oikos' (nog te herkennen in moderne begrippen als 'economie' en 'ecologie') was de zorg voor een

huishouden in de brede zin van het woord.

Na lange periodes van economisch oorlogvoeren, uitbuiting en kolonialisme (Jeroen van Merwijk: "Het Graai") leven wij nu in een versmalde, uitgekledde versie van deze markt: een samenleving waarin commercie (merc = markt) winst oogmerk vooronderstelt, een neoliberale markteconomie waarin een wetboek van strafrecht schaamteloze zelfverrijking ten koste van anderen niet strafbaar stelt. In een dergelijke samenleving is iets doen zonder winst oogmerk, om niet, een geuzendaad.

Sponsors. Iets gratis doen kan voortkomen uit altruïstische, sociale motieven. Soms bestaan die motieven ook uit etaleren, reclame, en daardoor het verhogen van marktwaarde of omzet, of het omzeilen van belasting. Dit spanningsveld is groot, maar grenzen zijn moeilijk te meten en te controleren, en zijn soms ook na zelfonderzoek niet helder.

Arbeid. De oorspronkelijke oikos is in de late Middeleeuwen uiteen gevallen in zorg voor jezelf en de medemens enerzijds en aan de andere kant de noodzaak om je arbeidskracht te koop aan te bieden. Arbeid werd met name in de 19^e eeuw tot een verhandelbaar goed, en losgeweekt van het product ervan. Vrijwilligerswerk is een poging om tegenwicht te bieden aan die vervreemding. Soms worden pogingen gedaan om de marktwaarde van vrijwilligerswerk te berekenen, maar dan blijkt telkens weer dat het verschillende, niet goed vergelijkbare grootheden zijn.

Professionals – amateurs. Een mooi voorbeeld van verwarrend taalgebruik: Professionals doen dingen voor geld, en hebben ervoor geleerd. Het woord betekent oorspronkelijk: spreken voor publiek (net als 'profeet' of 'professor'). Een amateur houdt van wat hij doet, en doet het daarom gratis. Maar het omgekeerde kan ook waar zijn, en beide kwalificaties kunnen zowel positief als negatief gebruikt worden. Amateurvoetbal is duidelijk, maar een prof die niet van zijn vak houdt schopt het volgens mij niet ver. Tegelijk zou ik niet graag in de stoel zitten van een amateurtandarts. Is een vrijwilliger per definitie amateur? Wat gebeurt er met een professional wanneer hij/zij dingen gratis doet? Of met pensioen gaat, zoals ik? En het HV-Fryslân werkt bijvoorbeeld al jaren samen met professionele en commerciële drukkers en zaalverhuurders die humanisme een warm hart toedragen en regelmatig gratis service verlenen.

(misschien is het raadzaam om binnenkort eens een ledenraadpleging te organiseren over de vraag waar het landelijk HV zich bevindt en dient te bevinden in het krachtenveld tussen professioneel en amateuristisch)

Ratio – emotie. Wij, westerlingen, leven in een wereld die doordrenkt is met romantiek. Een van de gevolgen van het romantische denken is dat de

platoons/christelijke voorkeur voor het 'mannelijke denken' en afkeer van de 'vrouwelijke emotie' voorzien werd van een legitimering in de vorm van allerlei verhalen. Op deze ondergrond floreerden ideeën rond de suprematie van rassen, het archetype van de jagende, denkende man en de voelende, zorgende vrouw, van alfa- en bètawetenschappen, van zorg, kunst en filosofie versus zakelijke nuchterheid. Wij, moderne wereldburgers, hebben nog steeds te maken met de gevolgen ervan: huisvrouw/-man zijn is nog steeds geen volwaardig beroep, iemand die op auto's past verdient structureel meer dan iemand die kinderen bewaakt. En veel mensen vinden gedichten minder belangrijk dan benzine.

Welke zijn de normen en waarden die me ertoe brachten om Jeroen van Merwijk te vragen om gedichten om niet ter beschikking te stellen?

Ik doe dat ook bij mezelf: ook dit artikel schrijf ik zonder geldelijke beloning, filosofiebijeenkomsten organiseer ik als vrijwilliger, soms begeleid ik cursisten gratis. Samenwerken zonder extern ijkpunt (als geld) scheidt een band. Dat is ook de kracht van bijvoorbeeld burenhulp.

Geld is een middel, maar wel een behoorlijk opdringerig middel. Als je even niet oplet, neemt het middel de macht over, en word je slaaf van je eigen bedenksel. Soms is dat lekker, maar je moet er ook mee kunnen stoppen.

Het is gevaarlijk om geld (of macht, of zekerheid, of ...) tot spel van je samenleving te maken. Er zijn altijd elementen als schoonheid, waarheid, relaties, die niet passen in zo'n keurslijf. Vriendschap is per definitie onbetaalbaar, vond staatsman en filosoof Marcus Tullius Cicero (106-43 v.Chr.) al. Ik zie het als een kerntaak van humanisme om vooral ontwikkelingen rond dergelijke keurslijven scherp in de gaten te houden.

Vragen staat vrij. Het is mooi wanneer je in je samenleving mensen als Rembrandt kunt vragen om een gratis schilderijtje voor een goed doel, Bezos om een parkje schoon te maken of van Merwijk om een gedicht ter beschikking te stellen. Maar je moet het niet vergeten te vragen; mantelzorg min of meer verplicht stellen is een slechte zaak. Morele chantage is niet goed voor mensen. En vragen stellen leidt niet zelden tot boeiende, onverwachte ontwikkelingen, getuige dit artikel. Jezelf opsluiten in je eigen gelijk is vooral ook saai.

De inhoud. In onzekere tijden heb je de neiging om zekerheid te zoeken. Mensen met scherp inzicht, humor en een bovennormaal zelfrelativerend vermogen kunnen je dan helpen om niet in schijnzekerheden te stinken. Daarom hebben dictators ook zo de pest aan vrije geesten als komieken en cabaretiers. Ik laat Jeroen aan het woord (met toestemming):

Humanist tot in de kist

Het is met humanisten net als met de carnivoren
Ben je eenmaal humanist dan ben je dat voorgoed
Je wordt geen humanist je bent als humanist geboren
Het humanisme zit de humanisten in het bloed
Humanist zijn is een roeping humanist zijn is geen keuze
Het is niet zoals bijvoorbeeld met een mondhygiënist
Echte humanisten kennen daarom maar één leuze
Je bent als humanist een humanist tot in de kist
Een humanist dat is een humanist tot in zijn kist

Een koekenbakker blijft niet heel zijn leven koekjes bakken
Een humorist is echt niet elke dag een humorist
Maar een echte goede humanist die laat de moed nooit zakken
Een humanist dat is een humanist tot in de kist
Ik heb een humanist gekend die was een beetje weifelachtig
Hij twijfelde aan alles en hij wist niet wat hij wou
Nu eens was hij stoer en dan was hij weer meisjesachtig
Zijn hele leven was een groot langdurige vinkentouw
Maar op zijn sterfbed was hij als humanist weer kort maar krachtig
Er was na al die jaren een ding dat hij zeker wist
Hij zei al word ik godverdomme honderdachtentachtig
Neem van mij maar aan ik blijf een humanist tot in mijn kist
Humanist tot in de kist humanist tot in de kist

Echte humanisten weten meestal niet van wijken
Denk je na verloop van tijd misschien ben ik boeddhist
Dan moet je toch als humanist een keertje naar je laten kijken
Een humanist dat is een humanist tot in de kist
Humanistisch kun je trouwen humanistisch kun je scheiden
Alles kan zolang het maar een beetje humanistisch is
Humanistisch lopen humanistisch autorijden
Humanistisch ziek zijn en gezond zijn als een vis
Humanistisch schadelijke knaagdieren bestrijden
En ik ken zelfs iemand die humanistisch vist
Humanistisch leven humanistisch overlijden
En op het einde lig je dan dus humanistisch in je kist
Humanist tot in de kist humanist tot in de kist

Ziek zijn en dan humanistisch naar je laten kijken
En dan humanistisch komen tot het point of no return
Zodat je dan dus rustig humanistisch kan bezwijken
Dan lig je lekker humanistisch in je kist... of in je urn

Leestips:

- = H.Achterhuis: "De utopie van de vrije markt" – Rotterdam 2010
- = A. de Botton: "Statusangst" – Amsterdam 2004
- = J.Dohmen: "Tegen de onverschilligheid" – Amsterdam 2007
- = T.Lijster: "De grote vlucht inwaarts"- Amsterdam 2016
- = R.Sennett: "De ambachtsman" – Amsterdam 2008

Ron Muijzer –

HV FRYSLÂN LEDEN ONTMOETEN LEDEN

'Leden ontmoeten leden' een aangepaste naam en vorm om HV leden met elkaar in contact te brengen. Ooit ontstaan om onze wat oudere leden, die het op prijs stelden van tot tijd 'een goed gesprek' te hebben, vanuit een bezoekersgroep aan andere HV leden te koppelen. Voor een één op één bezoek met een samen afgesproken frequentie, vaak één keer per maand. De afgelopen jaren merkten we dat die behoefte niet persé vanuit de ouderen kwam, maar dat juist ook de bezoekende leden zelf hier wat aan hadden. Idealiter blijken de koppelingen waar sprake is van voldoening voor beide gesprekspartners het beste te werken en blijven in stand. Maar praktisch gezien kan een koppel waar de één meer neemt/luistert en de ander meer geeft/vertelt, ook goed werken. Ook deden we eerder positieve ervaring op met een 'drietje'. Vanzelfsprekend als iemand in de eigen plaats een gespreks- of Palavergroep wil opzetten, kan dat: met meerdere mensen periodiek over een thema spreken.

Vanuit HV Fryslân coördineren Jac Konig en Sake van der Kloet de mogelijkheden voor HV leden om elkaar te ontmoeten. We bemerken overigens wel schroom om hiernaar te vragen of om je spontaan aan te bieden deel te nemen. Wie krijg ik dan en past dat wel? Want anders zit je daar misschien ongelukkig mee in de maag. Dat kunnen overwegingen zijn voor die schroom. Daarom bouwen wij een voorbehoud in als we een koppeling voorleggen, om na een eerste kennismaking te kunnen zeggen 'dat het toch niet echt klikte'. De aanvragen stromen niet binnen, maar als we mensen benaderen om mee te doen na een vraag, dan lukt het altijd anderen te vinden.

Contact te leggen voor iemand met verzoek of aanbod te ontmoeten, wonend in:

Postcode gebied 8441-9091 Jac.Konig@kpnmail.nl of 0653172732

Postcode gebieden 8391 - 8434 en 9109 – 9296 sakevanderkloet@gmail.com of

0650634629 Palavergroep opstarten: secretariaat@hvfryslan.nl

HV Fryslân Palavergroep Zuidwest Friesland

Palavergroep, wat is dat, wat doen die?

Palaver is een ander woord voor bespreking, gepraat. HV leden en belangstellenden voor het Humanistisch gedachtengoed komen in het winterseizoen in Zuidwest Friesland zo'n vier tot vijf keer bij elkaar. In dit geval voor het eerst weer op:

Donderdag 16 september 2021, van 19.30 tot ca. 21.30 uur,

De Groene Weide, Snekerstraat 2 in Bolsward.

Thema: **Wat heeft het Corona tijdperk betekend en levert het ook wat op?**

Een hartelijk welkom voor een ieder: lid HV of belangstellende! Met de uitnodiging deze avond tot uitwisseling van belevenissen en gedachten te komen, ter steun en bemoediging. Tevens spreken we over de onderwerpen die we dit seizoen aan de orde willen hebben. Met in de regel een inleiding van één van de aanwezigen, waar we in gesprek met elkaar dan die avond op voortborduren. Verbinding maken door met elkaar te spreken over thema's die ons aangaan, die ons een andere invalshoek kunnen geven.

De tweede bijeenkomst hebben we al vast gepland, waarvan we op 16 september het onderwerp bepalen:

Donderdag 11 november 2021, van 19.30 tot ca. 21.30 uur,

De Groene Weide, Snekerstraat 2 in Bolsward.

Zo spraken we in het pre-Corona seizoen over tweedeling, identiteit en zelfinzicht. Er blijken ieder jaar weer genoeg onderwerpen, die bij ons leven, die iets met ons doen of waar we ons persoonlijk beter mee willen verhouden. Onze 'Humanistische inslag', staat borg voor boeiende gesprekken en vaak iets om mee te nemen.

De organisatie van deze avond vraagt een Corona verantwoord samenzijn. De ruimte van De Groene Weide is groot genoeg om afstand te houden en toch niet ver weg te zijn van elkaar.

Naast onze vaste deelnemersgroep nodigen we graag ook nieuwe deelnemers uit. Schroom niet eens een keer te komen proeven!

Het team Bruggen Bouwers Leeuwarden (BBL) is een initiatief van de Stichting Platform Levensbeschouwing in Kleurrijk Fryslân (Kleurrijk Fryslân, KF, zie <http://www.kleurrijkfryslan.org/wp/>) en bestaat uit 10 deelnemers met verschillende levensbeschouwelijke achtergronden. In Leeuwarden is het project breder opgezet dan het oorspronkelijke project zoals bedacht vanuit Geloven in Samenleven (GiS, zie <https://geloveninsamenleven.nl/trainingen/>). In Enschede was een pilot project; Leeuwarden is het tweede BB-project, nu dus inclusief andere levensbeschouwingen dan alleen Joodse, Christelijke en Moslim. In Leeuwarden ook mensen met Hindoe-, Soefi- en Boeddhistische achtergrond en ik maak als humanist deel uit van het team BBL.

Het team Bruggen Bouwers Leeuwarden is maart 2019 gestart met een training onder leiding van een ervaren Enschedese BB-er en een trainer uit Fryslân, met begeleiding door een GiS-medewerker. Allereerst volgt een korte terugblik waar het team Bruggen Bouwers voor staat en daarna een kort overzicht waar het team nu staat.

De naam Bruggen Bouwen is gekozen om tot uiting te brengen dat men de verschillen tussen mensen van verschillende levensbeschouwingen en culturen *wil verbinden en dat men voor elkaar wil opkomen*. Niet het overbruggen van kloven staat centraal, maar het gezamenlijk oplossen van problemen in de samenleving c.q. het bereiken van een voor iedereen geaccepteerde werkbare situatie. Het team heeft een training gekregen om te leren werken met het model van Dialogue for Peaceful Change. Zie <https://www.dialogueforpeacefulchange.org/>

“Waar moet je aan denken bij problemen: Hoe reageer je als gemeenschappen wanneer de plaatselijke moskee wordt beklad? Wat betekent het als joden in je woonplaats zich onveilig voelen? Wat te doen als in de gemeenteraad gesproken wordt op een manier die de vrijheid van godsdienst van een religieuze gemeenschap lijkt in te perken? Of als radicalisering dreigt onder een groep jongeren?”

(overgenomen van GiS-website over bruggen bouwen)

Aan de hand van de sociale kaart van Leeuwarden hebben de Bruggen Bouwers gekozen voor het thema discriminatie. De teamleden hebben affiniteit met het thema discriminatie; tevens past het ook bij een nieuwe ontwikkeling in de samenleving, waarin weer meer ruimte aan racisme wordt gegeven.

Een aantal Bruggen Bouwers hebben (helaas) zelf ervaringen gehad met discriminatie.

Het team heeft twee van de tien trainingsavonden “gesnuffeld” aan het model van Dialogue for Peaceful Change. Een volledige training neemt vijf dagen in beslag! Toch waren de twee avonden verrijkend. Een nadere beschouwing van het woord *vrede* leerde o.a. dat er nogal valt af te dingen op de gangbare opvatting dat “vrede” alleen maar positief en “conflict” alleen maar negatief zou zijn. Zonder conflict was er nu geen vrouwenkiesrecht, om maar een voorbeeld te noemen.

De bijeenkomst van het team op 13 november 2019 stond in het teken van de Sinterklaas intocht. De figuur Zwarte Piet wordt als discriminerend ervaren. Besloten is om in het heetst van de strijd als team even niets te doen. De voor- en tegenstanders van Piet staan nu op zo gespannen voet tegenover elkaar. Er is toen besloten om begin 2020 contact te zoeken met de groep die de Sinterklaas intocht organiseert, en in een gesprek met hen duidelijk te maken dat er mensen zijn die Zwarte Piet totaal anders ervaren dan veel witte mensen. Misschien zijn ze over te halen om in 2020 andere Pieten te zetten. Door corona liep alles wat anders. Het is heel verrijkend en verdiepend om als groep zo met elkaar bezig te zijn. Een groep die bestaat uit mensen met verschillende achtergronden op het gebied van levensbeschouwing, kleur, opvoeding, overtuigingen enz.

Een deelnemster verwoordde het zo: dat ze het bijzonder vond om met blanke mensen op deze manier over discriminatie te praten, dat had ze nog nooit gedaan. In 2020 zijn we een aantal malen via internet 'bijezen' geweest en dit jaar in juni ook weer echt in Cultureel Centrum Mahatma Gandhi te Leeuwarden. De bedoeling is om o.a. via wijkpanels (zoals nu al in Heechterp-Schieringen) hulp aan te bieden bij (dreigende) spanningen tussen groepen mensen. Ook in andere plaatsen in Fryslân worden mogelijk Teams Bruggen Bouwen opgezet.

Latifa Benhadda is nu coördinator van het project in Leeuwarden. Wisselend staat een ander teamlid haar bij.

Heb je nog vragen, stel ze gerust.

Mijn e-mailadres is <ajgtenhouten@gmail.com>.

Hans ten Houten, humanistisch deelnemer aan Team Bruggen Bouwen Leeuwarden.

Hoite Spijkstra Earelid HUB

Mei algemiene stemmen is it beslút naam Hoite Spijkstra foar iewich ta ere-lid fan de HUB Fryslân te beneamen. Ik wol dy derbei graach dy de erepenning fan fertsjinsten útrikke mei it opskrift: Saevis tranquillus in undis (o.t.w. 'Rustig te midden van de woelige baren'). De spreuk komt foar op in penning, útjûn ter gelegenheid van de 400ste stjerdei fan Willem van Oranje.

By de spreuk heart ek de symbolyk fan de iisfûgel. Neffens de oerlevering fânút de Griekse mythologie stiet de iisfûgel symboal foar ûnfoarwaardelyke trou en ûnversetteljike. De kleuren fan it iisfûgeltsje wiene oranje-wit-blauw, sa ek de kleuren van het prinsdom Oranje en foarme sa de basis fan ús nasjonale trije-kleur.

Ta einbeslút in persoanlyk wurd oan Hoite Spijkstra. Hy giet ús hjoed ferlitten. Ik belle okkerdeis mei dy en do ferteldest doe datst eins net iens stoppe woest mei de HUB. Mar troch dyn leeftyd fieldes hast op natuerlike wize oan dat de tiid fan stopjen gewoanwei oanbrutsen wie.

We moatte foar dyn HUB wurk fier yn de tiid werom. Do hast yn de winter fan 1998/1999 nei de kursus west. It wie in kursus fan it Humanistysk Ferbûn want de útfeartbegelieding wie doe noch in wurkgroep fan it Ferbûn. En it wie foar harren in bysûndere kursus; hy waard jûn yn it noarden omdat der 5 kursisten út Fryslân wienen, 2 út Grinslân en 1 út Drinte. Dat groepke is oanfolle mei in frou út Limboarch. Dy hie famylje yn it noarden en gie dêr foar de kursuswyken en dêrnei in pear dagen hinne. En foar 3 fan dy Fryske kursisten, dosels, Tine Douma en Korry Spiekstra, wie de lokaasje tige betroud; jim wienen yn it *Woodbrûkershûs* yn Koartehimmen! Jim wisten fan elkoar net dat de oar har oanmeld hie foar de kursus 'sprekker by

útfearten' mar jim koenen elkoar al fanút de polityk. Do bist earder wethâlder west yn de eardere gemeente Kollumerlân CA, Tine wie lid fan Provinsjale Steaten en Korry wie riedslid yn de eardere gemeente Wûnseradiel. En wat ekstra bysûnder wie: alle 5 Fryske kursisten wienen Frysktalich.

Hoite, do hast dy altyd breed ynset foar de Hub-Fryslân mar wiest ek wolris in skoftke yn it bûtenlân foar oar frijwilligerswurk. Dêrneist wiest aktyf yn 'Vluchtelingenwerk'. Do en Korry kamen elkoar tsjin by Fryske oerlizen fan dy organisaasje en dêr moeten jim Rita van Gelder, âld wethâlder fan It Hearrenfean. Die hawwe do en Korry tegearre frege foar de Hub; en se sei 'Ja'.

Doe't de Hub in selsstannige stifting waard is Rita yn it lanlik bestjoer stapt. Dat hast in tal jierren letter fan har oernaam. Do hast dyn termyn fan 6 jier net hielendal ôfmakke; do fieldest dy ûnfoldwaande stipe troch de foarsitter fan lanlikbestjoer fan doetiids. It hie te krijen mei in werstart fan de Hub Grins, we gean der no net fierder op yn. Ik neam it omdat it sjen lit hoesto in persoanlyk stânpunt yn nimme kinst en der ek foar stean giest. Dat past dy.

Do wiest in trou besiker fan Hub-gearkomsten, sawol lanlik as ús eigen; do wiest altyd ree dyn kennis en erfaring te dielen mei oare sprekkers, benammen mei nije sprekkers. Ik wit dat út ûnderfining doe't ik krekt begun wie as sprekker en samar in kear oan it grêf sprekke moast. Do hast my doe stipe en in setsje jûn. Yn de rin fan de jierren hast in tal minsken begelaat yn harren staaasje (wêrby Sabina).

Ik haw earlik sein gjin ydee by hoefolle útfearren do in taspraak hâlden hast en de neibesteanen ta stipe wiest. Ik moat ôfgean op watst mysels ferteldest: neffens dy mear as 500 keer. Yn it finansjeel archyf koe Betty weromgean nei 2010: sûnt dat jier hasto sa omtrint 330 kear sprutsen. De measten sille grif yn it Frysk west hawwe, want by die taal leit dyn hert.

We ha yn it bestjoer fansels oer dyn ôfskied sprutsen. It bestjoer hat omreden dêrfân it beslút naam in nije funksje op te nimmen yn it Ynterne Protocol fan de HUB: ere-lid van de HUB Fryslân.

Mei algemiene stemmen is it beslút naam dy foar iewich ta ere-lid fan de HUB Fryslân te beneamen. Ik wol dy derbei graach dy de erepenning fan fertsjinste útrikke mei it opschrift: *Saevis tranquillus in undis* (o.t.w. 'Rustig te midden van de woelige baren').

De spreuk komt foar op in penning, útjûn ter gelegenheid van de 400ste stjerdei fan Willem van Oranje.

By de spreuk heart ek de symbolyk fan de iisfûgel. Neffens de oerlevering fânút de Griekse mythologie stiet de iisfûgel symboal foar ûnfoorwaardelyke trou en ûnversetteljikeheit.

De kleuren fan it iisfûgeltsje wiene oranje-wit-blauw, sa ek de kleuren van het prinsdom Oranje en foarme sa de basis fan ús nasjonale trije-kleur.

Hoite Spijkstra, do wiest foar de HUB Fryslân oer in lang tal fan jierren in troue sprekker.

Do wiest rêstich te midden fan faaks emojonele omstannichheden.

Do hast mear as foartreffelyk dyn wurk dyn.

Dat twingt bewûndering en respekt ôf.

Dat alles makket dat it bestjoer HOITE SPIJKSTRA beneamt ta eare-lid fan de HUB Fryslân.

Mei ik dy útnûgje nei foarren te kommen om dyn beneaming yn ûntfangst te nimmen.

Fan herte lokwinske.

Hedzer Klarenbeek

REGIO NOORD

Humanistische contacten

voor een landelijk overzicht van humanistische organisaties: zie www.human.nl

Humanistisch Vormingsonderwijs HVO

HVO Primair- Org. voor docenten HVO en Levensbeschouwing in het openbaar basisonderwijs. Eltjo Dijk is de regiobegeleider Fryslân
Mail: e.dijk@hvo.nl

Filosofiewerkgroep Fryslân

Ron Muijzer, Raard, 06 337 81 823
ronmuijzer@yahoo.com

Humanistisch geestelijk raadslieden

Carla Bellers, carla.bellers@mcl.nl
MCL Leeuwarden

Myriam van der Vorst, 0513 685 739
Tjongerschans Ziekenhuis Heerenveen

Jan Sipma 06 8320 7732
Meriant

Marcelle Mulder, 06 308 12 853
Zorgorg. Patyna, Sneek
marcelle.mulder@patyna.nl

Agaath Heijboer, 050 3613884 of 3612030
a.a.heijboer@umcg.nl

NNCZ/Jannes van der Sleedenhuis
Hoogeveen
Bas van der Sijde, contact: 0528-266944
Nannie Bos

Sichtpunt.frl geestelijke verzorging voor mensen in de thuissituatie

Humanistische geestelijke verzorging bij Justitie

Dr. S van Mesdagkliniek, Groningen
Jeannette van der Meijde, 050 5221221

Eva Boer, PI Veenhuizen,
locatie Esserheem 08807 37123
locatie Norgerhaven 08807 36885/36882

PI Marwei Jacob Oeverbeek
j.oeverbeek@dji.minjus.nl

GGZ Friesland, locatie Franeker

Wietske Cuperus, geestelijk verzorger
aanwezig: di, do, vrij 06 83 263 099
wietske.cuperus@ggzfriesland.nl

Vrij gevestigde Humanistische Raadslieden

Mirabelle A. Schaub-de Jong
050-5252253 / 0620732179

Jan Sipma
06 2099 1738

Humanistische geestelijke verzorging bij Defensie

Johan Willem Frisokazerne, Assen
Wiebe Arts, 06-12967358

Humanistische geestelijke begeleiding

Het leven vormgeven is niet altijd eenvoudig. Humanistische geestelijke begeleiders helpen - met gesprekken, advies en ondersteuning - om evenwicht te vinden als het even moeilijk gaat. Humanistisch geestelijk verzorgers werken bij defensie, justitie, in de zorg of zijn vrijgevestigd. Vrijgevestigde geestelijk verzorgers kunnen ook helpen vorm te geven aan een humanistische relativering.

Humanistische Uitvaartbegeleiding

Nabestaanden vinden het moeilijk een toespraak te schrijven of uit te spreken. Een humanistische uitvaartbegeleider helpt u daarbij. Mogelijkheden zijn een gesprek-bij-leven en een gesprek met nabestaanden. Een humanistische uitvaartbegeleider heeft een speciale opleiding gevolgd en biedt hulp op basis van kennis en ervaring. De begeleider is humanist en heeft oog voor de waardigheid en eigenheid van elk mens en begrip voor de kronkelwegen van het leven.

Er is een speciale website waar u alle informatie vindt:

www.humanistischeuitvaart.nl

0517 417799 HUB Fryslân

Een executeur testamentair van het Steunfonds Humanisme?

Wat moet er gebeuren als ik er niet meer ben? Het is misschien niet plezierig, maar wel goed om er eens bij stil te staan. Want wie regelt uw uitvaart? Wie zorgt ervoor dat de wensen uit uw testament worden uitgevoerd en handelt allerlei praktische zaken af?

Als er in uw omgeving niet direct iemand is om dit voor u te regelen, kunt u het Steunfonds Humanisme als executeur inschakelen. De medewerkers regelen uw zaken met respect, zorg en oog voor detail.

Leden bezoeken leden Fryslân

Contact te leggen voor iemand met verzoek of aanbod te ontmoeten, wonend in:
Postcode gebied 8441-9091

Jac.Konig@kpnmail.nl of [0653172732](tel:0653172732)

Postcode gebieden 8391 - 8434 en 9109 –
9296 sakevanderkloet@gmail.com of
[0650634629](tel:0650634629) [Palavergroep opstarten:
secretariaat@hvfryslan.nl](mailto:Palavergroep opstarten:secretariaat@hvfryslan.nl)

Stichting Abraham Vellinga

Piet Postma secr. Dubbelstraat 1-4
8561 BC Balk piet@pjpostma.nl
0706 5789 02

Bijlenga Stichting

Jan Dijkstra jan.dijkstra.mz@gmail.com
Marjoleine Beers secretariaat@hvfryslan.nl

HUMANITAS

Humanitas Assen

Brunelstraat 77, 9404 KB Assen
0592 311 121 assen@humanitas.nl

Humanitas Groningen

A-kerkhof 22 ZZ, 9711 JB Groningen
050 3120633 info.noord@humanitas.nl

Humanitas De Stellingwerven

DeStellingwerven@humanitas.nl
secretaris: Rikus Hermelink

Humanitas Leeuwarden

leeuwarden@humanitas.nl

Humanitas NO-Friesland

no.friesland@humanitas.nl

Humanitas NW-Friesland

nw-friesland@humanitas.nl

De Fryske Marren (DFM)

defriesemerren@humanitas.nl

Humanitas Smallingerland/Opsterland

smallingerland-
opsterland@humanitas.nl

Humanitas ZW Friesland

zw-friesland@humanitas.nl
Josée Peereboom secr.
0515-424416

Humanitas Heerenveen

heerenveen@humanitas.nl

BESTUREN

Afdelings **FRYSLÂN**

Jan Wijbenga, voorzitter@hvfryslan.nl
Marjoleine Beers, secretaris en ledenadministratie
secretariaat@hvfryslan.nl, 06 5311 2732
Bart van 't Veer, penningmeester@hvfryslan.nl
Roeleke Naber, lid
Marco Seepma, communicatie@hvfryslan.nl

ASSEN e.o.

Henk van der Zijden, voorzitter, 0592 20 33 12 / 06 23 60 91 01
henkvanderzijden@outlook.com
Fieneke Stronkhorst, secretaris
0592 34 27 20 / 06 21 36 32 23 secr.hvassen@gmail.com
Henk Marrink, penningmeester, vice-voorzitter
050-7501227 / 06-2257 6511 penn.hvassen@gmail.com
Agnes Swierstra, bestuurslid, 0592 85 32 21 / 06 28 80 16 80
agnes.swierstra@gmail.com
Marlon Busstra, bestuurslid communicatie, 06 1320 0785
communicatiehvassen@gmail.com

GRONINGEN

Marijke van de Hel, voorzitter
Schuitendiep 29, 9711 RA Groningen
marijkevandehel@gmail.com 050 549 2796
Ieke Verveld, secretaris
secr.hvgron@gmail.com 06 10264135
Willem Waard, penningmeester
penningm.hvgron@gmail.com
Lenie Kootstra, lid, Leniekootstra@gmail.com
Welmer Boiten
Ivo Hengst, jong hv: ivo_hengst@hotmail.com

3	Agenda
4	Goed leven, goede dood, Assen
7	Van het bestuur Assen e.o.
7	Boekentip
9	Activiteiten cie Assen e.o.
12	Gaan waar de militairen gaan
15	Wat betekent digitalisering voor...
16	Op weg naar een duurzame samenleving
19	75 jaar humanisme in Assen
19	Van het bestaan Groningen
21	De structuur van 'samenwerken'
23	Wandelen Groningen
24	Mens-zijn in de 21ste eeuw Groningen
25	Kennismaken met humanisme Gron
26	Viering 75 jaar HV Groningen
28	Sekseregistratie HV Landelijk
29	Jubileumgedachten
36	Verjaardagsboek: hoe staat het ermee?
37	Socrateslezing NOORD
38	Filosofiecafé Fryslân
40	HUB Fryslân
41	Filosofie op de zondagmiddag FRL
45	Gratis?
49	Leden ontmoeten leden FRL
50	Palavers ZW Fryslân
51	Kleurrijk Friesland
53	Earelid HUB Fryslân
56	Adressen
59	Besturen

INHOUD